МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему: **«КАЗКОТЕРАПІЯ В РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0123-з
спеціальності: 012 «Дошкільна освіта»
освітньо-професійної програми «Дошкільна освіта»
Ю. В. Головко

Керівник: к. пед. н., кафедри дошкільної та початкової освіти, доцент _____ Н. В. Вахняк

Рецензент: доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, к. пед. н., доцент _____ О. О. Самсонова

Запоріжжя
2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра дошкільної та початкової освіти
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма «Дошкільна освіта»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____

«____» _____20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Головко Юлії Володимирівні

1. Тема роботи: «Казкотерапія в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку»
керівник роботи Вахняк Надія Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент
затверджені наказом ЗНУ від «24» вересня 2024 року № 1447-с

2. Строк подання студентом роботи: 01 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали педагогічної практики, курсових робіт

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати наукові підходи розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників та особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей; охарактеризувати казкотерапію як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку; розкрити форми і методи використання казкотерапії у розвитку мовлення дошкільників; визначити педагогічні умови використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 рисунків, 2 таблиці

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Вахняк Н. В.	04.03.24 р.	04.03.24 р.
Розділ 1	Вахняк Н. В.	08.04.24 р.	08.04.24 р.
Розділ 2	Вахняк Н. В.	10.06.24 р.	10.06.24 р.
Висновки	Вахняк Н. В.	09.09.24 р.	09.09.24 р.
Додатки	Вахняк Н. В.	21.10.24 р.	21.10.24 р.

7. Дата видачі завдання: 02.03.23 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	лютий	виконано
2.	Написання вступу	березень	виконано
3.	Написання першого розділу	квітень-травень	виконано
4.	Написання другого розділу	червень	виконано
5.	Написання висновків	вересень	виконано
6.	Оформлення додатків	жовтень	виконано
7.	Оформлення роботи, рецензування	листопад	виконано
8.	Захист	грудень	

Студент _____ Головко Ю. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Вахняк Н. В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Вахняк Н. В_
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 62 с., 9 рисунків, 2 таблиці, 69 джерел, 4 додатка.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати ефективність використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, визначити форми, методи та педагогічні умови, які сприяють розвитку мовленнєвої діяльності.

Об’єкт дослідження: процес розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в контексті застосування казкотерапії.

Предметом дослідження є педагогічні умови, форми й методи використання казкотерапії для розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: загальні методи наукового пізнання – діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція з метою визначити форми й методи казкотерапії та педагогічні умови використання казкотерапії для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку; методи теоретичного дослідження – педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою проаналізувати наукові підходи розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників та особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей.

Теоретичне значення роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні ефективності використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає у визначенні форм, методів казкотерапії та педагогічних умов використання казкотерапії для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Галузь використання: заклади дошкільної освіти.

КАЗКОТЕРАПІЯ, КАЗКА, МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ, РОЗВИТОК, ДІТИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАКЛАДИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.

SUMMARY

Golovko Yu. V. Fairy Tale Therapy in the Development of Speech Activity of Preschool Children

The qualification work consists of an introduction, two parts, conclusions, a list of references from 69 sources, 9 figures, 2 tables, and four appendices.

The relevance of the research topic lies in the fact that in the conditions of modern education there is a growing need for effective methods that contribute to the harmonious development of children, in particular their speech activity. Fairy tale therapy, as an interactive method, has great potential for the development of speech, enrichment of vocabulary, formation of grammatical skills, as well as emotional and social development of preschool children.

The growing role of fairy tales in modern pedagogy and psychology allows us to consider them an important tool that stimulates the development of imagination, creative abilities, and cognitive processes in children.

The purpose of the study is to theoretically substantiate the effectiveness of using fairy tale therapy as a method of developing speech activity in preschool children, to identify forms, methods, and pedagogical conditions that contribute to the development of speech activity.

The research tasks:

1) to analyze scientific approaches to the development of speech activity of preschoolers and the features of the development of speech activity of children;

2) to characterize fairy tale therapy as a means of developing speech of preschool children;

3) to reveal the forms and methods of using fairy tale therapy in the development of speech of preschoolers;

4) to determine the pedagogical conditions for using fairy tale therapy as a method of developing speech activity in preschool children.

Object of research: the process of development of speech activity of preschool

children in the context of the use of fairy tale therapy.

The subject of research is pedagogical conditions, forms and methods of using fairy tale therapy for the development of speech of preschool children.

The Part 1 “Theoretical Basis of the Development of Speech Activity in Preschool Children,” analyzes scientific approaches to the development of speech activity in preschoolers and the features of the development of children’s speech activity; describes fairy tale therapy as a means of developing speech in preschool children.

The Part 2 “Methodological aspects of using fairy tale therapy in the development of speech activity of preschool children,” reveals the forms and methods of using fairy tale therapy in the development of speech of preschool children; defines the pedagogical conditions for using fairy tale therapy as a means of developing speech activity of preschool children.

The results obtained can be used by teachers of preschool educational institutions.

Keywords: fairytale therapy, fairytale, speech activity, development, preschool children, preschool education institutions.

ЗМІСТ

Вступ……. 8
Розділ 1. Теоретичне основи розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку …… 11
1.1. Аналіз розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників у науковому дискурсі…… 11
1.2. Особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку..... 28
1.3. Казкотерапія як метод розвитку мовлення дошкільників…… 34
Розділ 2. Методичні аспекти використання казкотерапії у розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку …….. 47
2.1. Форми і методи використання казкотерапії у розвитку мовлення дошкільників …… 47
2.2. Педагогічні умови використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку……... 60
Висновки…….…….. 67
Список використаних джерел……..... 70
Додатки……..... 77

ВСТУП

У сучасній педагогічній практиці особливу увагу приділяють розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, оскільки саме в цей період закладаються основи комунікативних навичок, мовних знань і вмінь, що впливають на подальший когнітивний розвиток особистості. Мовлення є важливим засобом взаємодії з оточенням, що сприяє соціалізації дитини, формуванню її емоційної та інтелектуальної сфери. У зв'язку з цим, пошук ефективних методів та засобів, що сприяють розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників, набуває особливої актуальності.

Одним із сучасних методів стимулювання мовленнєвого розвитку дітей є казкотерапія, що поєднує елементи педагогічної терапії та класичні форми розповідної діяльності. Казка, як особливий тип літературного твору, здатна не лише розвивати мовні навички, а й формувати у дітей уявлення про моральні цінності, емоційну чутливість та соціальні взаємодії. Вона сприяє не лише збагаченню лексичного запасу, а й розвитку критичного мислення, уяви, творчих здібностей, що є важливими компонентами загального розвитку дитини. Казкотерапія, завдяки своїй універсальності та доступності, має великий потенціал у розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Її застосування в умовах сучасної дошкільної освіти дозволяє не тільки покращити мовленнєві навички дітей, а й формувати позитивні емоційні та соціальні орієнтації, сприяти розвитку їхнього когнітивного та емоційного інтелекту. Проте, незважаючи на очевидну ефективність цього методу, наукові дослідження, що глибоко аналізують вплив казкотерапії на мовленнєву діяльність дітей, є обмеженими, що визначає наукову новизну та практичну значущість даного дослідження.

Дослідження мовленнєвого розвитку та творчої активності дітей старшого дошкільного віку привертали увагу як вітчизняних, так і зарубіжних науковців у галузі педагогіки, психології та лінгвістики. Зокрема, Р. Азовцева,

В. Андросова, Е. Берн, Л. Виготський, Е. Гарднер, Л. Гурович, Д. Ельконін, О. Запорожець, А. Менегетті, М. Осорина, О. Соловйова, Л. Фесюкова, Н. Циванюк та інші, проводили всебічний аналіз сприйняття та інтерпретації дітьми казкового контенту. Вони вивчали, як малюки сприймають символи, образи та структуру казки, що дає змогу оцінити її значення як когнітивного та емоційного інструмента розвитку уяви та пізнавальних процесів. Інші науковці, зокрема С. Бакуліна, Г. Григоренко, Р. Жуковська, С. Литвиненко, О. Соловйова та О. Усова, зосереджувалися на виховній ролі казок, підкреслюючи їх здатність формувати моральні орієнтири, етичні цінності та соціальні навички у дітей, а також сприяти розвитку їхніх особистісних якостей. Окремо варто відзначити дослідження таких учених, як Н. Карпинської, Н. Насрулаєвої та Л. Фесенко, які вивчали вплив казок на мовленнєвий розвиток дітей, зокрема на формування зв'язного мовлення. Вони довели, що казка стимулює розвиток мовленнєвих умінь, зокрема через засвоєння нових лексичних одиниць, складних граматичних конструкцій і вдосконалення навичок побудови зв'язних висловлювань.

Актуальність цієї проблеми, її важливість для педагогічної теорії й недостатній рівень розробленості щодо сучасної освітньої практики зумовили вибір теми дослідження: «Казкотерапія в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати ефективність використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, визначити форми, методи та педагогічні умови, які сприяють розвитку мовленнєвої діяльності.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати наукові підходи розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників та особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей;

2) охарактеризувати казкотерапію як метод розвитку мовлення дітей дошкільного віку;

3) розкрити форми і методи використання казкотерапії у розвитку мовлення дошкільників;

4) визначити педагогічні умови використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Об’єкт дослідження: процес розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в контексті застосування казкотерапії.

Предметом дослідження є педагогічні умови, форми й методи використання казкотерапії для розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Для розв’язання поставлених завдань було застосовано наступні методи дослідження:

– загальні методи наукового пізнання – діалектичний і логічний методи пізнання, абстрагування, аналіз і синтез, індукція й дедукція з метою визначити форми й методи казкотерапії та педагогічні умови використання казкотерапії для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку;

– методи теоретичного дослідження – педагогічний аналіз філософської, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів та узагальнення отриманої інформації з метою проаналізувати наукові підходи розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників та особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей.

Теоретичне значення роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні ефективності використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Практичне значення роботи полягає у визначенні форм, методів казкотерапії та педагогічних умов використання казкотерапії для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Отримані результати можуть бути використані педагогами закладів дошкільної освіти, центрами розвитку освіти та в процесі підготовки майбутніх вихователів до використання казкотерапії як методу розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Аналіз розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників у науковому дискурсі

Розвиток мовлення в ранньому віці має значний вплив на подальший життєвий шлях дитини. Важливість своєчасного та повного засвоєння мовлення полягає в тому, що це є основною умовою для формування здорової психіки та гармонійного розвитку особистості. Повноцінне спілкування, яке розпочинається з перших хвилин життя, має забезпечити дитину необхідним обсягом мовленого матеріалу, що стимулює її досягнення мовленого розвитку на всіх етапах, відповідно до її вікових можливостей. Розуміння мови оточуючих та активне використання власного мовлення супроводжує всі аспекти діяльності дитини. Ступінь розвитку мовлення безпосередньо впливає на ефективність її взаємодії з іншими людьми.

Науковці А. Богуш, Н. Гавриш зазначають, вивчення рідної мови, рідного слова розпочинається з раннього дитинства в сім'ї, серед рідних і близьких людей, а вдосконалення її відбувається у закладах дошкільної освіти, школі й триває впродовж усього життя [10]. Таким чином, рідна мова виступає як фундаментальна основа навчально-виховного процесу в закладах дошкільної освіти. Оволодіння нею як засобом пізнання і способом людського спілкування є найвагомішим досягненням дошкільного дитинства. Адже психофізіологами доведено, що саме дошкільний вік (до 6–7 років) є найсприятливішим для цього. До 4,5 року дитина засвоює відмінкові закінчення та основні граматичні форми (О. Гвоздєв), до 5 – звукову систему мови та усвідомлює звуковий склад слова (Д. Ельконін), оволодіває монологічним мовленням (С. Рубінштейн). Якщо дитина з певних причин ізольована від повноцінного мовленнєвого

спілкування у дошкільні роки, це негативно позначається на її подальшому і розумовому, і мовному розвиткові [9].

Розробка теорії мовленнєвої діяльності здебільшого припадає на ХХ століття. До видатних науковців, які зробили значний внесок у цю галузь, належать Л. Виготський, Н. Жинкін, О. Леонтьєв, О. Лурія, Ф. де Сосюр, Л. Щерба. Оскільки лінгводидактика ґрунтується на теорії мовленнєвої діяльності, доцільно більш детально розглянути різні підходи вчених до визначення цього феномену.

Навчання дошкільників рідної мови сьогодні досліджується в кількох напрямках: виховання звукової культури мовлення (М. Алексєєва, А. Максаков, О. Трифонова та ін.), різноманітні аспекти роботи зі словниковим запасом (А. Арушанова, Н. Кирста, І. Луценко, Н. Луцан, І. Непомняща та ін.), формування граматичної правильності мовлення (А. Богуш, К. Крутій, Н. Лопатинська, Н. Маковецька та ін.), розвиток виразності мовлення та мовного етикету (О. Аматьєва, С. Хаджирадєва та ін.), навчання діалогічного та монологічного мовлення (Л. Білан, Н. Луцан, С. Ласунова, Л. Фесенко, Г. Чулкова, Л. Шадрина та ін.), а також проблеми образного мовлення та словесної творчості дітей (Л. Березовська, Н. Гавриш, Ю. Руденко, О. Ушакова та ін.).

К. Ушинський є засновником методики початкового навчання дітей рідної мови. Він вважав, що з перших днів життя дитину слід ознайомлювати з багатством рідної мови, занурюючи її в цей прекрасний світ. На думку К. Ушинського, успіх навчання дітей рідної мови, залежить від мети навчання. У зв’язку з цим він визначає три головні мети: 1) розвиток дару слова; 2) сприяння оволодінню скарбницями рідної мови; 3) сприяння засвоєнню граматичних законів мови. Усі ці завдання, на його погляд мають здійснюватися водночас [60].

У своїх напрацюваннях С. Русова описує шляхи розвитку рідного мовлення в ЗДО, серед них: вільні розмови з дітьми на теми, які їх цікавлять та під час яких слід обережно виправляти «діалектичні вирази» й прищеплювати

норми літературної української мови; позитивний вплив на розвиток мови «читання творів художньої літератури, казок, оповідань» та ін. За її переконанням, найкраще прилучають дітей до рідної мови народні казки, які вона радила оповідати, а не читати [55].

Комунікативна функція мовлення має вирішальне значення для психічного розвитку дошкільників, оскільки вона є основою їхнього взаємозв'язку з навколишнім світом через мову. Діти починають спілкуватися ще до того, як оволодівають повноцінним мовленням, і з часом їхні комунікативні здібності стають все більш досконалими. Ефективність їхнього спілкування залежить не тільки від знань граматики та лексики, а й від здатності адекватно виражати свої думки в різних ситуаціях. Мовлення базується на таких соціальних навичках, як логічність, послідовність, врахування досвіду, потреб та інтересів співрозмовника, здатність уникати домінування в бесіді, а також підтримувати комунікацію за допомогою невербальних засобів, наприклад, жестів або погляду [12, с. 34].

Процес формування мовлення у дитини, яка розвивається нормально, відбувається в ході її мовленого досвіду під впливом дорослих, і залежить від регулярної мовленої практики, належного мовного середовища, а також виховання і навчання. Мовлення не є вродженою здатністю, а розвивається паралельно з фізичним і психічним розвитком дитини, стаючи індикатором її загального розвитку. Як зазначав Л. Виготський [16], дитина пізнає навколишній світ не тільки через зір і слух, а й через власне мовлення, адже вона постійно веде внутрішній монолог і зовнішній діалог. Формування мовлених навичок ґрунтується на вроджених психофізіологічних характеристиках і є результатом вербальної взаємодії з оточенням. Мовні уміння (здатності) є сукупністю навичок, які розвиваються на основі всіх необхідних передумов. У психолого-педагогічній літературі неодноразово зазначено, що порушення або недостатній розвиток комунікативних навичок є особливо небезпечними в дитинстві, оскільки це може призвести до затримки мовленого розвитку [10; 66; 67].

У працях Т. Піроженко зазначається, що «спілкування є основним чинником, який визначає виникнення активного мовлення, терміни його початку, темпи розвитку та вдосконалення в наступних етапах дошкільного віку». Ступінь складності мовлення, зокрема його лексичний, граматичний та синтаксичний зміст, прямо залежить від потреб дитини у взаємодії з дорослими та однолітками [50, с. 137].

Аналіз останніх досліджень щодо розвитку мовлення дітей дошкільного віку підтверджує актуальність цієї проблеми в педагогічній психології. Відомі та нові науковці активно працюють над вивченням цих процесів. Їхні роботи допомагають педагогам оптимізувати методи виховання та навчання, вирішуючи завдання формування мовленнєвої компетентності дітей. Водночас акцент робиться на комплексному підході до розвитку мовлення, а не лише на вирішенні окремих проблем. Мовлення розглядається як важливий елемент психічного розвитку дошкільника, а науковці пропонують нові ефективні стратегії для розвитку мовленнєвих здібностей, вважаючи конструктивістський підхід найбільш продуктивним [4; 10; 12].

Таким чином, проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку є центральною в сучасних наукових дослідженнях. Це не є випадковим, оскільки в нашій країні спостерігається значне зниження рівня мовленого розвитку дошкільнят. Вчені та педагоги стикаються з серйозними труднощами і змушені визнавати той факт, що 85% п’ятирічних дітей мають рівень мовлення, який відповідає віку трирічних дітей. Це також є важливою психолого-педагогічною проблемою, пов’язаною з труднощами комунікативного спілкування дошкільників, і потребує глибокого наукового дослідження причин цього явища.

Розвиток мовлення у дитини є невід’ємною складовою її загального психічного розвитку. Це явище має велике соціальне значення, оскільки мовленнєвий процес безпосередньо впливає на формування особистості. Проте, очевидно, що для того, щоб дитина могла оволодіти мовленням, недостатньо лише факту її народження. Як саме відбувалося дитинство, які люди оточували

дитину, який досвід вона набувала та як взаємодіяла з оточенням – всі ці чинники суттєво визначають, якою особистістю вона стане у майбутньому. Процес розвитку особистості відбувається через її включення в систему соціальних взаємин, що є основою засвоєння суспільного та історичного досвіду. Особистість є динамічною системою, що постійно змінюється й розвивається.

Дослідники мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Маліновська) трактують його як здатність до комунікації, а також як змінну відкриту систему, яка постійно адаптується до нових умов. Вони підкреслюють, що розвиток мовлення та комунікативної діяльності дітей залежить, передусім, від змін у мотивації, потребах та умовах навчання [10; 12; 17].

Першою, хто розробив зміст навчання дітей рідної мови, була Л. Пеньєвська. Вона виділяє такі основні складові цього змісту: оволодіння дітьми лексичним запасом та граматичною структурою мовлення; формування усної літературної мови; розвиток звукової культури мовлення; навчання побудови розповідей.

У своїх напрацюваннях А. Богуш надає практичні поради для педагогів і батьків, окреслюючи рівень мовленнєвого розвитку п’ятирічної дитини. Автор зокрема розглядає нормативні вимоги до мовлення: звукову культуру, лексичний розвиток, семантичну, морфологічну та синтаксичну структуру мовлення. Також уточнюється, що мовленнєва особистість дитини – це той індивід, який володіє розвиненою фонетичною, лексичною, граматичною, розмовно-діалогічною та комунікативною компетентністю. Така дитина здатна адекватно й ефективно спілкуватися рідною мовою в різних життєвих ситуаціях, висловлюючи свої думки, оцінюючи, пояснюючи, розмірковуючи, використовуючи як мовні, так і невербальні засоби виразності, враховуючи етикетні норми спілкування, а також слідкує за своїм та чужим мовленням [7].

Слушною є думка науковців А. Богуш, Н. Гавриш, навчання мови і розвиток мовлення дітей не зводяться лише до мовленнєвої діяльності, реалізації та використання мовної системи [10, с. 194].

Педагогічна діяльність вихователів дошкільних закладів здійснюється відповідно до Державного стандарту дошкільної освіти (БКДО, 2021) [2], що визначає «Мовлення дитини» як один із важливих напрямів. А. Богуш вважає, що основним завданням вихователя є формування у дитини позитивного ставлення до рідної мови, а також її здатності вільно спілкуватися державною мовою [7]. Педагог має сформувати у дітей не тільки мовленнєві навички, а й глибокі емоційно-ціннісні ставлення до рідної мови.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2021) в освітньому напрямі «Мовлення дитини» окреслено основні компоненти мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, серед яких виокремлено мовленнєву компетентність, комунікативну компетентність та художньо-мовленнєву компетентність [2].

Мовленнєва компетентність – здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об’єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість [2, с. 18]. Мовленнєва компетентність передбачає здатність дитини ефективно використовувати мову як засіб для вираження своїх думок, почуттів та потреб у різних життєвих ситуаціях, що включає в себе не лише володіння лексичними та граматичними засобами, але й здатність до їх застосування в різноманітних контекстах спілкування.

Комунікативна компетентність – здатність дитини до спілкування з однолітками і дорослими у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажанні, узгоджувати свої інтереси з іншими, домовлятися, за потреби аргументовано відстоювати свою позицію [2, с. 19]. Комунікативна компетентність, у свою чергу, акцентує увагу на розвитку у дітей здатності до ефективної взаємодії з

усіма суб’єктами освітнього процесу, засвоєння основних принципів вербальної та невербальної комунікації, а також уміння слухати і розуміти інших. Вона включає в себе навички взаємодії з іншими людьми, що є необхідною умовою для успішної соціалізації та розвитку соціальних зв’язків.

Художньо-мовленнєва компетентність – здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і фольклорних творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності, що засвідчує ціннісне ставлення дитини до художнього слова як культурного явища, друкованої чи електронної книжки, достатній для художньої комунікації рівень літературної обізнаності [2, с. 20]. Художньо-мовленнєва компетентність орієнтована на розвиток у дітей здатності виражати свої думки і емоції через художнє мовлення, що включає використання метафор, образних порівнянь, казок, віршів та інших форм художньої мови. Важливою складовою цієї компетентності є вміння оцінювати і створювати художні твори, розуміти їх зміст і сприймати емоційно. Суттєво впливає на формування загальної мовленнєвої культури дитини та на її творчу самореалізації.

Інтеграція цих трьох складових компетентностей є основою для гармонійного розвитку мовлення дітей дошкільного віку, що сприяє їхньому всебічному формуванню як особистостей, здатних ефективно комунікувати в різних соціальних та культурних контекстах.

Нам імпонує думка Н. Гавриш, яка виокремлює механізми мовленнєвого розвитку: наслідування мовлення інших людей; активна мовленнєва практика; накопичення дитиною власного досвіду адекватного використання мовлення в різних життєвих ситуаціях [23, с. 42].

Сучасна науковиця Т. Пірожeнко у своєму навчальному посібнику «Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника» надає характеристику комунікативно-мовленнєвого генезису дитини, згідно з якою мовлення є складною системоутворюючою характеристикою, що проявляється через емоційну та когнітивну складові. Мова служить для відображення цілісного підходу до оцінювання розвитку дитини в процесі взаємодії з навколишнім

світом. Вона пропонує пошук педагогічної моделі, яка сприяла б розвитку здібностей дитини та усвідомленню її «Я» через організацію діяльності, що передбачає взаємодію з дорослими при активній участі кожної окремої дитини. Авторка наголошує, що мовленнєві досягнення дитини відображають досвід її міжособистісних стосунків та психологічні феномени, такі як статус дитини в сім'ї та групі, ставлення до себе та оточуючих [50].

У запропонованій моделі мовленнєвого спілкування навчальний процес не диференціюється за галузями знань, а базується на діяльнісному підході, що допомагає дитині здобувати досвід та реалізовувати свою індивідуальність у колективній діяльності. Т. Піроженко визначає основні завдання розвитку мовлення, які сприяють формуванню пізнавальної, творчої та емоційної сфери дитини, допомагаючи їй формувати ціннісні орієнтації у спілкуванні з іншими [50].

Мовленнєва особистість дитини розвивається ефективно лише за умови, якщо вона залучена до повноцінної мовленнєвої діяльності, головну роль у якій відіграє дорослий. Завдання дорослих – сприяти розвитку мовлення дитини, активізувати її та стимулювати процес оволодіння мовними навичками, використовуючи найбільш ефективні методи та прийоми.

Формування активного мовлення починається з наслідування, і цей процес має бути підкріплений емоційним піднесенням. Мовленнєвий простір, насичений зразками правильної мовної культури, є основним джерелом розвитку мовлення на ранніх етапах дитинства. Оскільки дитина не має інших засобів для навчання, як наслідувати мову дорослих, то саме мовлення дорослих повинно бути чітким, простим, барвистим і повторюваним, аби забезпечити оптимальні умови для мовного розвитку.

В умовах сучасної педагогічної практики, важливо, щоб педагоги усвідомлювали свою роль у формуванні мовленнєвої особистості дітей. Педагог має бути здатним стимулювати мовленнєву діяльність дитини, створювати сприятливий емоційний клімат у групі, а також використовувати інноваційні методи для розвитку мовлення. Заняття повинні виходити за межі

формалізованих уроків і передбачати індивідуальну роботу, що сприяє закріпленню мовленнєвих навичок. Важливу роль у цьому відіграють також повсякденні мовленнєві вправи в процесі гри, праці та інших життєвих ситуацій, які забезпечують природні і зрозумілі мотиви мовленнєвої діяльності для дітей [18].

Особистісно-орієнтований підхід до розвитку мовлення дошкільників передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей дітей, їхніх мовленнєвих здібностей та прагнень, що сприяє стимулюванню їх творчої діяльності. Проте спостереження свідчать про зростання труднощів у спілкуванні серед дошкільнят, що з кожним роком набуває все більшого значення. Це виявляється в обмеженій взаємодії з дорослими і однолітками, проблемах у партнерських іграх, а також у ситуаціях нерегламентованого спілкування.

Дошкільники часто мають недостатній рівень розвитку мовлення, що впливає на їх здатність взаємодіяти в соціумі. Це позначається на комунікативному досвіді, міжособистісних відносинах і соціальному статусі серед однолітків. Ускладнення відносин, конфліктність, недостатнє вміння враховувати інтереси інших призводять до ізоляції дитини або обмеження її ігрової діяльності в колі однолітків. Причиною цих труднощів є не стільки особливості характеру дітей, скільки незавершеність комунікативної діяльності та відсутність адекватних умов для її розвитку. У сучасній освітній системі проблема розвитку комунікації у дітей 5–6 років залишається недостатньо вирішеною. Педагоги часто не враховують генетичні (невербальні) особливості спілкування і їхній вплив на вербальну взаємодію [67].

Актуальність вивчення процесу розвитку спілкування дошкільнят зумовлена необхідністю не лише передбачати можливі труднощі, а й запобігати їх. Якщо раніше увага зосереджувалась на формуванні індивідуальних мовленнєвих навичок, сьогодні головним завданням є виховання мовної особистості, здатної творчо і адекватно використовувати мову для реалізації комунікативних завдань.

Серед психолого-педагогічних причин труднощів спілкування можна виокремити соціальні, педагогічні та психологічні фактори, такі як відсутність спілкування з оточенням, авторитарні стилі взаємодії в сім'ї та навчанні, брак самостійної діяльності, а також дитячий егоцентризм та труднощі в розвитку емпатії. Це призводить до проблем у встановленні контакту, відсутності позитивного ставлення до інших та неадекватної самооцінки [36].

Для подолання цих труднощів необхідно створити умови для шанобливого і розвиваючого спілкування, розвитку емоційно-особистісної взаємодії, а також реалізації гуманістичних принципів у педагогічному процесі. Важливою умовою є забезпечення емоційно насичених і різнобічних взаємодій, зокрема через гру, яка є провідною діяльністю для старших дошкільників [31, с. 94]. Завдання корекції для дітей, що мають труднощі у спілкуванні, включають розвиток різних форм комунікації, емоцій та інтелекту, а також сприяння розвитку творчого ставлення до діяльності. Це забезпечує розвиток мовленнєвих і комунікативних здібностей, що є основою для подальшого розвитку дитини.

Корекційна робота повинна спрямовуватися на стимулювання рефлексії щодо себе як суб'єкта комунікації та удосконалення комунікативних навичок, що допоможе дітям усвідомити та подолати свої труднощі в спілкуванні.

Як відзначає педагог О. Лещенко, розвиток мовлення є важливою складовою розвитку особистості дитини, адже мова є основним засобом пізнання навколишнього світу [40]. Важливу роль на початкових етапах розвитку мовлення відіграють батьки та інші дорослі, а пізніше – вихователі та вчителі. Мовлення дитини починається з 6 місяців, і тому перед закладом дошкільної освіти стоїть важливе завдання – розвивати мовленнєву творчу діяльність, оскільки мовлення виконує роль важливої ланки різноманітних видів творчої діяльності.

Зокрема, А. Іваненко зазначає, що якість мовлення дитини безпосередньо залежить від мовної атмосфери в родині та навчальних закладах [31]. Саме тому для педагогів важливо формувати цю атмосферу з раннього віку. Діти

старшого дошкільного віку стають більш самостійними, вони виходять з вузького сімейного кола й починають активно спілкуватися з іншими людьми. Протягом дошкільного періоду спостерігається значне зростання словникового запасу дитини, що, за спостереженнями Н. Савельєвої, збільшується в три рази, що є безпосереднім наслідком мовної активності дитини в умовах навчального середовища. Цей процес є результатом інтенсивного мовленнєвого розвитку, який стимулюється різноманітними видами діяльності, включаючи спілкування з однолітками та дорослими, участь у колективних іграх, а також навчання через гру та активне сприйняття мови. Збагачення словника не лише розширює мовленнєві можливості дитини, але й сприяє розвитку когнітивних процесів, таких як пам’ять, увага та логічне мислення. Завдяки активній взаємодії з навчальним середовищем дитина отримує нові мовні зразки, розвиваючи здатність до абстрактного мислення та самовираження. Це дає можливість їй не тільки збільшити кількість слів у словниковому запасі, але й вдосконалювати граматичну правильність і логічну послідовність мовлення.

Як зазначають психологи, зокрема М. Лісіна і О. Смирнова, розвиток комунікативної культури є ключовим етапом у формуванні особистості дитини старшого дошкільного віку [26; 34]. Цей процес має надзвичайно важливе значення, оскільки він не лише сприяє засвоєнню моральних та інтелектуальних цінностей, але й забезпечує розвиток емоційної сфери дитини та міжособистісних відносин. Оволодіння комунікативними навичками дозволяє дитині адекватно взаємодіяти з іншими людьми, що є основою для успішної соціалізації в майбутньому. Водночас, у період старшого дошкільного віку діти активно використовують мову як інструмент самовираження, що є потужним стимулом для збагачення їхнього словникового запасу та розвитку логічного мислення. Вони не лише розширюють репертуар лексичних одиниць, але й навчаються конструктивно будувати свої думки, формулюючи їх у чітких і зрозумілих висловлюваннях.

На цьому віковому етапі мовлення дітей розвивається з різних аспектів. Вихователь на заняттях сприяє розвитку мовлення, тренуючи чітку вимову слів,

виразність, збагачуючи словник новими словами, навчаючи правильно будувати фрази та викладати свої думки. Л. Глухенька підкреслює, що використання різних дидактичних матеріалів, зокрема картин, значно сприяє розвитку зв'язного мовлення та уяви дітей [21, с. 29]. Діти починають встановлювати причино-наслідкові зв'язки між явищами і предметами, що підтверджує зростання їхніх когнітивних здібностей.

В Україні дослідження проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку почалося в середині XX століття, і з того часу дослідники, такі як О. Коненко та Н. Орланова, активно працювали над вивченням мовленнєвого розвитку в дошкільний період. Н. Орланова розробила методику навчання дітей творчому розповіданню та самостійному складанню казок, яка є важливим компонентом мовленнєво-творчої діяльності дітей дошкільного віку [47]. Цей підхід передбачає використання інтерактивних методів, що сприяють розвитку уяви та мовних навичок, а також формуванню творчого мислення. Завдяки цій методиці діти навчаються не лише створювати власні казки, а й структурувати свої думки, розвивати здатність до опису подій та персонажів, а також вдосконалювати мовні вирази та зв'язність у мовленні. Крім того, процес складання казок сприяє формуванню в дітей емоційної чутливості, етичних уявлень і соціальних навичок, оскільки вони через казкові сюжети можуть осмислювати моральні питання, що є важливими для їхнього розвитку. Такий підхід має значний педагогічний ефект, оскільки не лише розвиває мовлення, але й стимулює у дітей цікавість до літературної творчості та закладає основи для подальшого освоєння більш складних форм письмового мовлення.

Важливий внесок у розробку мовленнєво-творчої діяльності в дошкільному віці зробила Н. Гавриш, яка запропонувала новий концептуально-методичний підхід до цієї проблеми. Вона вважає мовленнєво-творчу діяльність стрижнем розвитку творчих здібностей дітей у різних напрямках художнього самовираження. Розвиток мовленнєво-творчої діяльності охоплює такі компоненти, як художньо-естетичний, мовленнєвий, інтелектуально-творчий та особистісний аспекти, а також вивчає їх ефективність і вплив на

дитину [18, с. 50]. Мовленнєво-творча діяльність є багатогранною і спрямована на розвиток і вдосконалення мовлення дітей старшого дошкільного віку. Вона відображає рівень психічного розвитку дитини та мовленнєвої компетентності, виявляючи її внутрішні емоційні, душевні й духовні стани, формуючи креативні здібності особистості. Оскільки ця діяльність охоплює не тільки мовленнєвий, а й діалогічний зміст, вона забезпечує супровід різноманітних дидактичних ігор, народних ігор, рухливих ігор з текстами та діалогами, де дитина виступає як активний учасник мовленнєвого процесу.

Мовленнєво-творча діяльність складається з декількох етапів. Спочатку дитина переживає репродуктивний етап, коли вона здатна відтворювати образи за допомогою словесних засобів. Потім настає нормативно-адаптивний етап, коли дитина свідомо застосовує відомі їй мовленнєві зразки у різних ситуаціях. Вищим етапом є творча діяльність, коли дитина застосовує свої знання та навички для створення нових висловлювань (рис. 1.1) [11, с. 151].

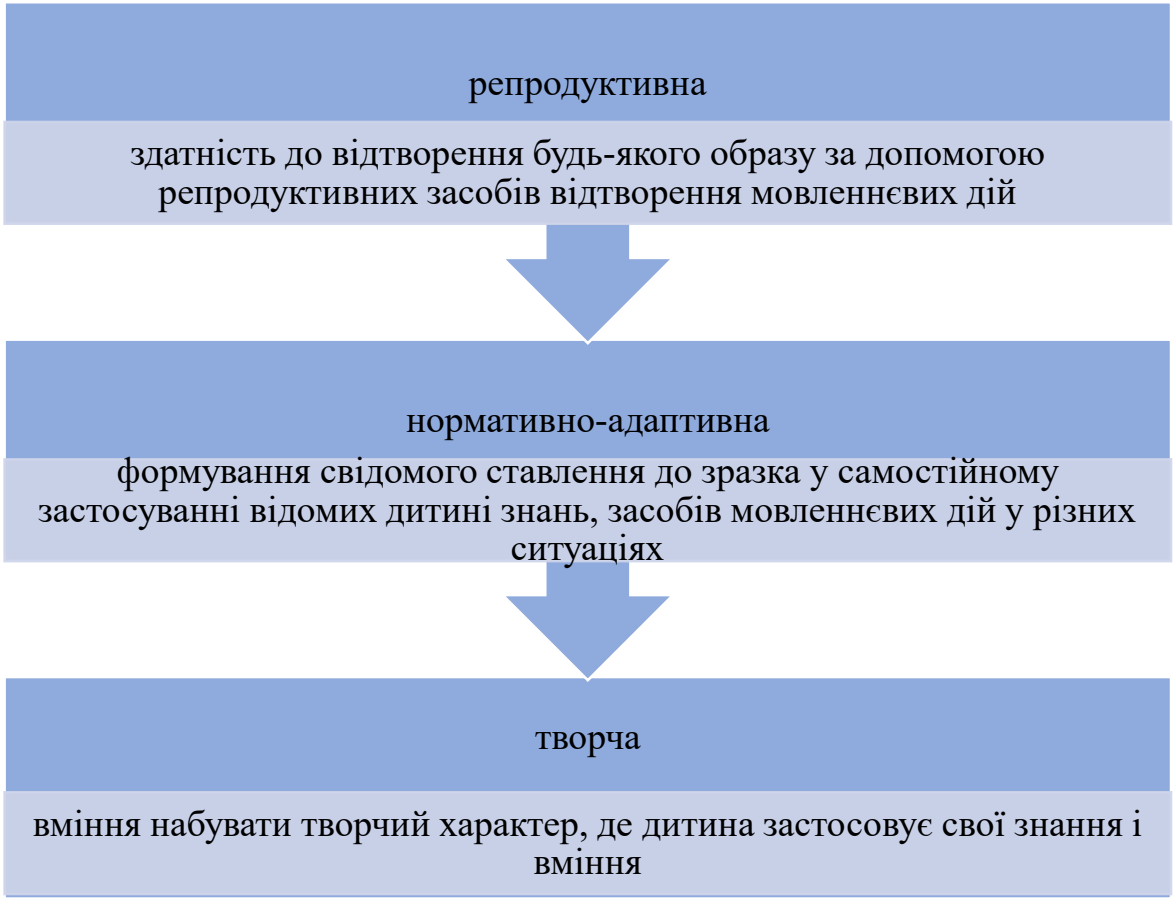

Рисунок 1.1. Стадії становлення мовленнєво-творчої діяльності дошкільника

У старшому дошкільному віці мовленнєво-творча діяльність виходить за межі простого мовлення і включає самостійне створення зв'язних висловлювань. Вихователь відіграє важливу роль у цьому процесі, розробляючи мовленнєві завдання, які допомагають дитині перейти від простого мовлення до створення творів, орієнтуючи її на досягнення певного результату. Однак важливо зазначити, що при складанні твору дитина не ставить перед собою завдання відповідати літературним чи мовним нормам.

Творчий процес, орієнтуючись на досягнення результату, здійснюється під керівництвом вихователя, що дозволяє поєднати навчання з активною творчою мовленнєвою практикою. У залежності від умов, у яких проходить творчий процес, можна розрізняти мовленнєву творчість у навчальних ситуаціях та у випадках ініціативної творчої діяльності дошкільника. У кожному з цих випадків участь двох сторін (вихователя та дитини) передбачає певну відповідальність і взаємодію [1].

Під час занять вихователь повинен проявляти ініціативу і зацікавленість, залучаючи дітей до творчого процесу. Він має бути організатором, режисером, коректором і вести дітей через усі етапи творчості (рис. 1.2).

Рисунок 1.2. Етапи творчого процесу

Оскільки на кожному етапі вихователь може демонструвати дітям різні варіанти вирішення творчих завдань, це розвиває гнучкість у сприйнятті й розумінні творчого процесу.

Мовленнєво-творча діяльність, залежно від організаційних умов, може проявлятися в різних формах: індивідуальна, колективна та групова (рис. 1.3). Індивідуальна творчість дозволяє дитині вибирати способи реалізації свого задуму, застосовуючи різні засоби: іграшки, малювання, ліплення, танець чи спів. Це сприяє розвитку уяви, логічного мислення та емоційно-чуттєвих сфер дошкільника. Колективна творчість, керована вихователем, створює умови для взаємного навчання та підтримки серед дітей, що забезпечує їм задоволення від процесу та дає можливість реалізувати свої ідеї через співпрацю [11].

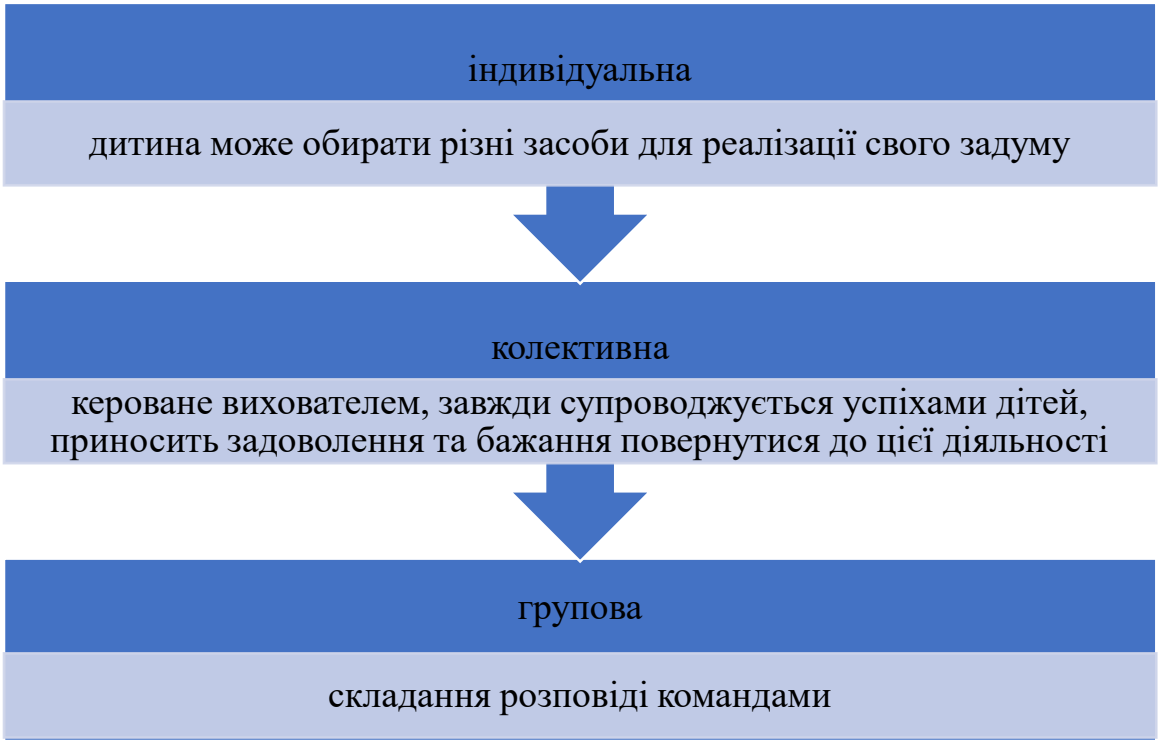

Рисунок 1.3. Форми організації мовленнєво-творчої діяльності

Крім того, групова форма творчості дозволяє дітям працювати разом, наприклад, складати розповіді за картинами або іншими зразками. Це сприяє розвитку колективних навичок і вміння взаємодіяти у групі, де кожен учасник доповнює розповідь іншого, що також позитивно впливає на розвиток мовленнєво-творчої діяльності.

Одним із суттєвих аспектів розвитку мовленнєво-творчої діяльності є вплив творів художньої літератури та усної народної творчості, зокрема фольклору. Вони відіграють важливу роль у вихованні мовленнєвої культури старших дошкільників. Твори художньої літератури сприяють збагаченню, уточненню та активізації словника дитини. Наприклад, дослідження Н. Кирсти, проведене на поетичних творах М. Підгірянки, показало, що їхня проста форма написання та доступна мова відповідають вимогам розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку [10].

Отже, розвиток мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку є важливим і актуальним аспектом дошкільної освіти. Цей процес сприяє формуванню творчих здібностей, розвитку мовлення, мислення та соціальних навичок, які необхідні для повноцінного функціонування в суспільстві. Вихователь, використовуючи різні методи та способи організації цієї діяльності, забезпечує ефективний розвиток творчих та мовленнєвих здібностей дошкільнят.

Вірші, забавлянки, чистомовки і скоромовки сприяють розвитку виразності мовлення, допомагаючи дітям правильно вимовляти звуки, тоді як переказ казок чи оповідань стимулює розвиток зв’язного мовлення. Художня література також сприяє розвитку поетичного слуху, прищеплюючи любов до слова, що є важливим у розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей. Слово і зображення є однаково значущими для дитини, оскільки вони допомагають у створенні художнього образу та вираженні власних емоцій і думок. Збагачення словникового запасу в дошкільному закладі сприяє впевненому старту в розвитку мовленнєво-творчої діяльності, адже виникають нові мовні вирази та образи.

Методику навчання діалогічному мовленню досліджувала Г. Чулкова, У своїх доробках вона зазначає, що навички діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку можна вважати перехідними, і вони повинні формуватися через систематичну цілеспрямовану діяльність [65, с. 172]. Це означає, що розвиток діалогічного мовлення вимагає особливої уваги від

педагогів, оскільки діти лише починають усвідомлювати важливість правильного спілкування в суспільстві.

Завдання вихователя у цьому контексті полягає в тому, щоб навчити дитину вільно мислити, оскільки мовлення і мислення тісно пов’язані. О. Жильдова наголошує, що мовленнєвий розвиток дітей має здійснюватися на основі активного залучення їх до різних форм мовленнєвих висловлювань, адже це стимулює критичне мислення [29, с. 41]. Поглиблена робота над діалогічним та монологічним мовленням дає дитині змогу не тільки розвивати мову, а й вчитися взаємодіяти з навколишнім світом, будувати аргументовані діалоги та міркувати.

Як зазначає А. Богуш, формування мовленнєвої компетентності у дітей цього віку є важливим етапом у розвитку їх комунікативних здібностей, оскільки діти вже здатні не лише висловлювати свої думки, а й аргументувати їх, складати розповіді та казки [7, с. 8]. Вона підкреслює, що мовлення дітей повинно бути граматично правильним і логічно зв’язним, що забезпечує ефективне спілкування як з однолітками, так і з дорослими. Формування таких навичок є основою для розвитку критичного мислення та здатності до рефлексії, що в подальшому сприяє успішному соціальному і когнітивному розвитку дитини. Важливим аспектом є також те, що мовленнєва компетентність дозволяє дітям не лише ефективно обмінюватися інформацією, а й розвивати емоційну сферу, оскільки через мовлення вони вчаться виражати свої почуття, потреби та емоції, що є ключовим для формування гармонійних міжособистісних відносин.

Аналіз розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників у науковому дискурсі свідчить про високий рівень досліджень цієї теми та визначає мовленнєвий розвиток як ключовий аспект загального психічного та когнітивного становлення дитини. Виявлені результати свідчать про важливість раннього формування мовленнєвих навичок, що включають як активне використання мовленнєвих одиниць, так і розвиток здатності до зв’язного мовлення, граматичної правильності та виразності мовлення. Теоретичні

підходи до дослідження мовленнєвої діяльності дошкільників демонструють комплексність цього процесу, в якому взаємодіють соціальні, когнітивні та психолінгвістичні фактори. Аналіз наукових концепцій вказує на значущість інтегрованого підходу до вивчення мовленнєвого розвитку, що включає не лише мовленнєві, а й емоційно-особистісні аспекти. Окрім того, результати досліджень підтверджують, що ефективне використання методик, спрямованих на розвиток мовлення в дошкільному віці, є основою для подальшого успішного освоєння мови в шкільному навчанні.

1.2. Особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку

Перші три роки життя дитини – це не просто період накопичення лексичного запасу, а складний процес, в якому формується її нервово-психічний стан, що визначається взаємодією з навколишнім середовищем і спілкуванням з дорослими. Основною умовою повноцінного мовного розвитку є правильність і багатство мовлення оточуючих. Для ефективного розвитку розуміння мови необхідно забезпечити постійне спілкування з дитиною, встановити єдині вимоги до мовлення, створюючи середовище для спеціальних ігор та поступового ускладнення мовленнєвого спілкування. Також важливо використовувати повсякденні ситуації, такі як одягання, прогулянки, годування та інші, для стимулювання мовного розвитку [31].

На третьому році життя розвиток мовлення дітей продовжується у кількох важливих напрямках: розумінні мовлення дорослих, оволодінні активним мовленням, удосконаленні звуковимови та засвоєнні граматичних структур мови. Згідно з твердженнями Н. Аксаріної, третій рік життя є періодом найінтенсивнішого мовленнєвого розвитку дитини, коли активно формуються основи мовленнєвої діяльності, що включають як рецептивні, так і продуктивні аспекти. Поступово дитина починає замінювати спрощені лексичні

одиниці та звуконаслідувальні слова на правильну лексику рідної мови, оволодіваючи літературною мовою та входячи в сферу побутового спілкування, що характеризується розмовно-побутовим стилем.

У цей період дитина починає не лише активно використовувати нові лексичні одиниці, а й правильно вимовляти звуки, що сприяє розвитку її фонетичної та фонематичної свідомості. Важливим є й етап засвоєння граматичних конструкцій, таких як прості речення, що дозволяє дитині краще організовувати свої думки та виражати їх у більш структурованій формі.

Крім того, цей період є сенситивним для розвитку мовленнєвого сприймання, коли діти активно реагують на зміну інтонаційних і граматичних особливостей мовлення дорослих, засвоюючи мовні зразки. Прогрес у цих аспектах має велике значення для подальшого розвитку когнітивних процесів, таких як пам’ять, увага та здатність до логічного мислення. Паралельно з цим формуються перші навички комунікативної взаємодії, що забезпечують ефективну соціалізацію дитини в її оточенні.

Молодший дошкільний вік найбільш сенситивний щодо мовленнєвого розвитку. Для більшості дітей молодшої групи характерна загальна пом’якшеність мовлення, пропуск, спотворення і перестановка звуків складів, їх заміна, порушення звукової структури слова, уподібнення звуків. Завдяки добре розвиненому фонематичному слуху діти диференціюють звуки [10, с. 292].

Наприкінці четвертого року життя у дітей спостерігається значне удосконалення мовленнєвих навичок: зникає загальна пом'якшеність мовлення, а також значно зменшується кількість перестановок та пропусків звуків і складів у багатоскладових словах, що трапляються лише в окремих випадках. Також зникає явище уподібнення звуків та складів, що раніше спостерігалося в мовленні дитини. У цей період діти починають чітко і правильно вимовляти як голосні, так і приголосні звуки, за винятком звуку «р». Одночасно з цим відбувається оволодіння правильною вимовою шиплячих звуків, таких як «ш», «ж» і «ч», що є важливим етапом у розвитку артикуляційної сторони

мовлення [10, с. 295]. Цей етап є критичним для формування фонетичної зрілості мовлення, оскільки правильна вимова є основою для подальшого засвоєння граматичних і лексичних структур. Зі зменшенням помилок в артикуляції, дитина здатна більш точно і виразно передавати свої думки, що позитивно впливає на розвиток її комунікативних здібностей та здатність до соціальної інтеграції. Крім того, цей період є основою для подальшого розвитку фонематичної свідомості, що важливо для здатності до навчання читанню та письму. Таким чином, удосконалення звуковимови на четвертому році життя створює міцну базу для подальшого мовленнєвого розвитку дитини.

У мовленнєвій діяльності діти застосовують всі частини мови, однак найбільше використовуються іменники (до 50 %) та дієслова (28–30 %). Також спостерігається значна частка полегшувальних слів і універсальних лексем. При цьому пасивний словниковий запас переважає над активним.

Четвертий і п’ятий роки життя є періодами інтенсивної мовленнєвої активності. Діти цього віку відзначаються підвищеною балакучістю та допитливістю, що знаходить вираження в численних запитаннях до дорослих.

Діти п’яти років оволодівають правильною вимовою всіх звуків рідної мови, в тому числі шиплячими і звуком р (хоча ще спостерігається деяка нестійкість у вимові цих звуків); тип мовленнєвого дихання – змішаний. Диференціюють близькі фонеми, добре розвинений фонематичний слух. Темп мовлення нормалізується, силу голосу регулюють відповідно до ситуації.

Мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку досягає значного рівня розвитку. Діти шостого року життя здатні швидко виявляти та виправляти мовленнєві неточності, недоліки та помилки як у мовленні інших, так і у власному.

Словниковий запас дітей старшого дошкільного віку розвивається надзвичайно швидко. Діти активно використовують у мовленні всі частини мови, складні лексичні одиниці, терміни з абстрактним змістом, а також доречно вживають прислів’я, приказки, образні вирази та фразеологізми. У

словниковому запасі дітей налічується від 3500 до 4000 слів. Дитина використовує в активному мовленні всі частини мови [10].

Діти набувають навичок зв’язного мовлення: складають описові розповіді різних типів, дотримуючись композиційної структури, створюють контаміновані (сюжетно-описові) та сюжетні розповіді за картинками, а також з власного досвіду, орієнтуючись на зразки та план, запропонований вихователем. Без допомоги дорослих вони здатні передати зміст знайомої казки, мультфільму чи вистави, розповісти про події, свідками яких були (що сталося по дорозі, на відпочинку, у транспорті), а також про те, що їм читали вдома. На думку О. Гвоздєва, рівень володіння рідною мовою, який дитина досягає в дошкільному віці, є значним [26].

Старший дошкільний вік є важливим етапом розвитку дитини, коли формується її психічне, фізичне та емоційне здоров’я. У цей період діти активно взаємодіють з навколишнім світом, здобувають перші самостійні судження, прагнуть висловлювати свою думку та проявляти індивідуальність. Важливою складовою розвитку особистості є спілкування, як з дорослими, так і з однолітками, що сприяє формуванню основ комунікативної культури.

Діти шести років виявляють ініціативу в спілкуванні з дорослими, звертаються до них з різними запитаннями. Будують діалог у стимульованому мовленні на запропоновані теми. Використовують звертання, вставні слова у першій репліці діалогу та частки (стверджувальні, заперечні) у другій репліці діалогу [10, с. 300].

Діти на цьому етапі розвитку оволодівають навичками зв'язного мовлення, що включає складання описових розповідей різних типів відповідно до визначеної композиційної структури. Це можуть бути як контаміновані (сюжетно-описові), так і чисто сюжетні розповіді, побудовані за картинками, з власного досвіду, а також за зразками чи планом, наданими вихователем. Важливою віхою цього етапу є здатність дітей без допомоги дорослого відтворювати зміст знайомих казок, мультфільмів чи вистав, що вказує на високий рівень розвитку їх когнітивних і мовленнєвих здібностей. Діти вільно

передають події, свідками яких вони стали, описують ситуації з власного досвіду, наприклад, те, що сталося по дорозі, під час відпочинку або в транспорті, а також розповідають про прочитане вдома.

Цей етап розвитку мовлення є надзвичайно важливим для формування не лише мовленнєвої компетентності, а й когнітивної гнучкості, оскільки діти навчаються не тільки логічно організовувати інформацію, але й застосовувати різноманітні мовні зразки у різних контекстах. Це сприяє розвитку критичного мислення, здатності до узагальнення та інтерпретації подій, а також вміння виражати свої думки в різних формах мовлення. Таким чином, цей період є основою для подальшого формування монологічного мовлення, що є важливим аспектом комунікації і соціальної інтеграції дитини.

Результати мовленнєвого розвитку дитини, досягнуті в дошкільному віці, забезпечують їй легкість у засвоєнні навчальної програми в школі.

До семирічного віку діти опановують контекстне мовлення, засвоюють різні типи монологічного мовлення, такі як повідомлення, розповідь (опис, роздуми, пояснення). Вони самостійно складають розповіді з власного досвіду про предмети, іграшки, картинки, явища, а також творчі розповіді на запропоновану вихователем тему або план, чи на самостійно обрану тему за складеним планом.

Сімейне спілкування має вирішальне значення для розвитку мовлення дитини, і особливо важливі стосунки дитини з матір’ю, яка є найближчою людиною в її житті. Важливо, щоб мати була емоційно зрілою та мала позитивне ставлення до себе й оточуючих, оскільки саме від її мовлення залежить розвиток мовлення та особистості дитини в цілому.

Спілкування з дорослими в цьому віці зазвичай має пізнавальний характер, оскільки діти часто ставлять питання, прагнучи отримати відповіді. Водночас взаємодія з однолітками характеризується активним обговоренням, суперечками та захистом власної точки зору. У результаті цього формується почуття самоповаги, здатність до самоконтролю та саморегуляції, а також навички конструктивного спілкування. Під час взаємодії з дорослими діти

вчаться основам ввічливості, уваги та чемності, що сприяє розвитку їх мовлення.

Завдяки розвиненій увазі, діти здатні концентруватися на декількох об’єктах одночасно, виконуючи завдання протягом 8–10 хв. Розвиток мовлення, зокрема через гру, має велике значення для формування граматичних, лексичних та комунікативних навичок. Водночас, мовлення дітей старшого дошкільного віку набуває більшої складності та виразності, що дозволяє їм вільно висловлювати свої думки, складати розповіді та казки [5].

У контексті підготовки до школи важливою є допомога дитині в розвитку навичок спілкування, логічного мислення, а також здатності робити висновки та аналізувати інформацію. Враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини, педагогам слід створювати умови для збереження психологічного здоров’я та розвитку творчих здібностей дошкільників.

Отже, старший дошкільний вік є критичним періодом для формування комунікативних та когнітивних навичок, які будуть визначати успішність навчання та соціалізації дитини в майбутньому. Важливо, щоб процес навчання був спрямований на розвиток логічного мислення, мовлення та емоційної зрілості, що забезпечить ефективну адаптацію до шкільного життя.

Критерієм повноцінного мовленнєвого розвитку дитини є здатність вільно спілкуватися та ефективно використовувати власну мову. Це стає можливим завдяки постійному спілкуванню з дитиною.

Оскільки основним видом діяльності дітей старшого дошкільного віку є гра, важливу роль у їхньому розвитку відіграють дві основні діяльності: мовленнєва та ігрова. Ігрова діяльність у дошкільному віці є провідною, оскільки вона базується на інтересі до гри, її правил і дій. Проте не всі діти виявляють однакову активність, що залежить від рівня розвитку їхніх комунікативних здібностей. Діти, яким з дитинства дозволено проявляти свої здібності, зазвичай мають високий рівень мовленнєво-творчої діяльності. У процесі гри між дітьми встановлюється складний мовленнєвий зв’язок, який іноді виходить за межі конкретних ситуацій.

1.3. Казкотерапія як метод розвитку мовлення дошкільників

Казка є найулюбленішим і найпопулярнішим жанром літератури, що притягує не лише дітей, а й дорослих. Враження від казки, як магічний талісман, залишається в серці дитини на все життя. Раніше дорослі сприймали казку лише як розвагу для дітей, не усвідомлюючи, що через неї можна не лише утримувати увагу малюків, а й навчати їх життєвим урокам. Казка, як путівник по життю, формує емоційний стан, відкриває нові горизонти та надає надію й віру в добро.

Згідно з Державним стандартом дошкільної освіти (2021), робота з казкою сприяє розвитку мовлення дітей, зокрема, здатності відтворювати зміст твору, вільно висловлювати думки, переказувати казки та створювати власні продовження. Водночас діти старшого дошкільного віку, знайомі з численними казками, вже вчаться аналізувати вчинки не лише персонажів, а й своїх однолітків та дорослих [2].

Казка є основним жанром народної творчості, належить до епосу і характеризується особливою структурою: чітким поділом на добрі й злі персонажі, використанням магічних чисел (3, 7, 9, 12), яскравою образністю та емоційною силою. Сюжет казки зазвичай має щасливий кінець, в ньому зосереджена боротьба добра і зла, а також спостерігається відсутність розгорнутих описів природи та побуту [13].

Аналіз педагогічних джерел свідчить, що назва «казка» походить від слова «казати», що відображає народні ідеали й уявлення. Казки мають різні види, серед яких можна виокремити художню та документальну прозу, як-то легенди та перекази. Для письменників, таких як М. Вовчок, І. Франко, М. Коцюбинський В. Сухомлинського та інших, українські народні казки стали джерелом натхнення й основою для літературних творів.

Багато літературних обробок народних казок створили видатні українські письменники, серед яких П. Воронько, Н. Забіла, І. Нехода, П. Тичина, А. Шиян та інші відомі діячі літератури. Їхні обробки значною мірою вплинули на

розвиток дитячої літератури, адже кожен з цих авторів, використовуючи традиційні народні мотиви та образи, створював нові художні інтерпретації, що відповідали вимогам сучасної педагогіки та культурних контекстів. Вони сприяють поглибленню мовленнєвої та когнітивної діяльності дітей дошкільного віку.

Українські казки є важливим елементом народної культури, відображаючи патріотизм, мужність і любов до Батьківщини. Вони формують в дітях моральні та етичні уявлення про світ, родину та традиції. Казки сприяють розвитку мовленнєвої творчості, виховуючи любов до рідної мови та культурної спадщини. Оскільки казки передають досвід поколінь, вони стають важливим інструментом виховання, формуючи у дітей повагу до батьків, родини та історії народу.

Завдяки казкам діти вчаться не лише сприймати світ, а й розвивати власні уявлення про добро і зло, пізнаючи цінності, що передавалися через покоління. Казки допомагають дітям розвивати креативність, здатність до аналізу та моральне сприйняття навколишнього світу.

Діти старшого дошкільного віку вирізняються надзвичайною мовленнєвою активністю, допитливістю та балакучістю. Вони часто задають численні питання дорослим, самостійно намагаються відповідати та очікують підтвердження своїх відповідей. Такі діти з великою цікавістю сприймають різні форми роботи з літературними творами, зокрема з фольклорними жанрами, віршами, оповіданнями та особливо казками. Вони із задоволенням слухають, розповідають і переказують казки, що є важливим аспектом їхнього мовленнєвого розвитку [4].

Дослідження розвитку мовлення та творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку привертали увагу як вітчизняних, так і закордонних педагогів, методистів, науковців і філософів минулого та сьогодення. Зокрема, дослідники таких наукових напрямів, як психологія, педагогіка та лінгвістика, зокрема В. Андросова, Л. Виготського, Л. Гурович, Д. Ельконіна, О. Запорожця, Г. Леушину, О. Соловйову, Н. Циванюк та ін., які здійснили глибокий аналіз

процесів сприймання та розуміння казкового змісту дітьми. Вони досліджували, як діти інтерпретують символіку, образи та структуру казки, що дозволяє зрозуміти, як казка функціонує як когнітивний і емоційний інструмент для розвитку уяви та розуміння світу.

Окрім того, інші науковці, такі як С. Бакуліна, Г. Григоренко, Р. Жуковська, С. Литвиненко, О. Соловйова і О. Усова, фокусували свою увагу на казці як засобі виховання. Їхні дослідження акцентують увагу на виховному потенціалі казок, їхній здатності формувати моральні цінності, етичні орієнтири та соціальні навички у дітей, а також сприяти розвитку їхніх особистісних якостей. Також важливе місце в дослідженнях займають роботи таких науковців, як С. Алієава, Н. Карпинська, Н. Насрулаєва та Л. Фесенко, які вивчали вплив казки на мовленнєвий розвиток дітей, зокрема на формування їхнього зв'язного мовлення. Вони показали, що казка, як вид літературного твору, стимулює розвиток мовленнєвих навичок, зокрема через засвоєння нових лексичних одиниць, складних граматичних конструкцій та вдосконалення навичок побудови зв'язних висловлювань. До казок зверталися і такі численні видатні педагоги та психологи, серед яких Р. Азовцева, Е. Берн, Е. Гарднер, А. Менегетті, М. Осорина, О. Петрова, Л. Фесюкова та інші. Ці дослідники активно вивчали вплив казкових сюжетів на різні аспекти психо-емоційного та когнітивного розвитку дітей. Вони розглядали казку як важливий інструмент виховання, здатний формувати у дітей моральні цінності, емоційну чутливість, соціальну адаптацію та когнітивну гнучкість. Окрім того, багато з них досліджували роль казок у розвитку уяви та творчого мислення у дошкільному віці, підкреслюючи їхній позитивний вплив на формування світогляду, а також на розвиток мовленнєвих навичок.

Підкреслювали значущість казки як важливого інструменту для виховання та розвитку дітей і С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та І. Франко. Вони звертали увагу на різноманітність функцій казки, яка охоплює не лише моральне та етичне виховання, а й сприяє розвитку емоційної чутливості та соціальної адаптації дітей. Казка є ефективним засобом

формування у дітей уявлень про добро і зло, справедливість і взаємоповагу, що є фундаментом для їхнього гармонійного розвитку у суспільстві.

Чудодійним методом розвитку мовлення дітей дошкільного віку В. Сухомлинський визначає казку [59]. Це «ключик», за допомогою якого відкривається джерело народної мови. Через казку дитина вчиться помічати прекрасне, розуміти добро і зло, вчиться бути товариською, доброзичливою.

Казки характеризуються різноманітністю за тематикою та художньо-образною структурою, що обумовлює їх класифікацію. В. Сухомлинський вважав, що казки можна об'єднувати за особливостями форми та поетики, а не тільки за жанровими ознаками. Наприклад, І. Франко, запропонував класифікацію казок, яка включає такі категорії [63]:

– казки про тварин (казки, в яких головними героями є тварини, часто наділені людськими рисами. Вони зазвичай мають моралізаторський характер, вчать дітей правильній поведінці, дружбі та взаємодопомозі. Однією з найвідоміших тваринних казок є «Лисичка і журавель», в якій зображено хитрість лисиці та її задуми, а також повчальний урок щодо того, як не можна вчиняти з іншими. Інша казка – «Вовк та ягня» – показує важливість справедливості і розкриває питання сили та слабкості в суспільстві);

– казки властиві (до цієї категорії входять казки, що поєднують у собі різноманітні елементи фантастики і реальності, зокрема чудесні казки, легенди, новели, а також казки про дурного чорта чи велетня. Казки цієї категорії часто мають елементи чарівництва, перетворення персонажів або несподіваних подій, що допомагають дитині освоїти поняття моралі та наслідків вчинків. Наприклад, «Коза-дереза» – казка, яка поєднує елементи гумору та фантастики, де коза вступає у взаємодію з іншими тваринами, проходячи через численні випробування. Казка «Про Івана-царевича» є чудесною історією, де головний герой перемагає злих сил, що дозволяє виховати в дітях почуття справедливості та відваги);

– анекдоти (казки цього типу є короткими, жартівливими розповідями, в яких часто використовується гумор для створення веселої та розважальної

атмосфери. Анекдоти мають просту структуру, часто містять елементи перебільшення і націлені на те, щоб розвеселити дитину, водночас вони можуть містити певний життєвий урок. Наприклад, «Як кіт з собакою стали друзями» – це казка, яка розповідає про веселі пригоди двох тварин, що потрапляють у різноманітні комічні ситуації, підсумовуючи важливість дружби та співпраці).

Такі категорії казок відображають різноманітність дитячої літератури, сприяючи розвитку емоційного та інтелектуального потенціалу дітей, вихованню моральних цінностей і соціальних навичок.

В. Пропп здійснив систематизацію казок, базуючись на аналізі їхніх структурних характеристик та ролі дійових осіб [54]. У межах нашого дослідження ми підтримуємо таку класифікацію, відповідно до якої казки можна розподілити на три основні групи, з урахуванням їхніх тематичних, образних і художніх характеристик:

– казки про тварин;

– фантастичні або чарівні казки;

– соціально-побутові казки.

Ця класифікація стала основною у вивченні народних казок. Казки про тварин, що поширюються серед дітей віком 3–5 років, виникли ще в давнину і спершу були орієнтовані на дорослих, але з часом почали розповідатися переважно дітям. Основною рисою таких казок є зображення тварин, які виконують алегоричні або умовні ролі [13]. Наприклад, у казці «Колобок» лисичка виступає негативним персонажем, а в казці «Вовк і семеро козенят» вовк є хижим ворогом. Водночас, домашні тварини в таких казках, як правило, виконують позитивні функції, допомагаючи людині (додаток А).

Соціально-побутові казки являють собою численну та важливу частину українського казкового епосу. Вони зображують реальне життя, типові відносини в класовому суспільстві, зокрема через суд правди над кривдою, зображення людських характерів, а також через тему праці, де часто ставиться на противагу працьовита людина й ледачий персонаж (додаток Б).

Чарівні або фантастичні казки мають давнє походження й відображають мрії людей про покращення життя, боротьбу за справедливість і здатність героїв подолати зло (додаток В). Вони часто містять елементи фантастики, такі як перетворення, чарівні предмети чи істоти, що допомагають героям здобути перемогу (табл. 1.1) [15].

Таблиця 1.1

Класифікація типів казок

Тип казки	Характеристика	Приклад
Казки про тварин	Тварини зображуються з людськими рисами або мають алегоричне значення. Часто зустрічаються пісні та діалоги	«Колобок», «Рукавичка», «Лисичка та Журавель»
Фантастичні казки	Чарівні події, боротьба за правду, зла сила, що перемагається добром. Яскраві фантастичні образи	«Котигорошко», «Царівна-жаба»
Соціально-побутові	Зображення реального життя, соціальні теми, боротьба бідних проти багатих, моральні дилеми	«Розумниця», «Невірний син»

Казки про тварин є однією з найбільш поширених категорій народної казки, що має багатий зміст і значення для культурної та моральної освіти дітей. Цей тип казок, як правило, відображає взаємодію людей і тварин, надаючи останнім людські якості, що дозволяє зобразити певні моральні уроки.

Фантастичні казки являють собою жанр народної та літературної казки, який поєднує елементи реальності та фантазії, де природні закони підкоряються фантастичним, надприродним явищам. Вони включають в себе сюжетні лінії, у яких тварини, люди, природні явища або предмети набувають магічних властивостей, а самі події відбуваються у умовах, що суперечать реальному життю.

Соціально-побутові казки є одним з основних жанрів народної казки, що відображають реалії повсякденного життя людей, їх соціальні стосунки, моральні норми та етичні принципи. Вони зображають не тільки побутові ситуації, але й морально-етичні дилеми, з якими стикаються герої, а також взаємодію між людьми різного соціального статусу, родинних зв'язків та громадських ролей.

Таким чином, казки є важливим засобом розвитку дітей, оскільки вони не лише навчають життєвим урокам, але й сприяють розвитку фантазії, мовлення та моральних якостей. Вони виконують виховну, освітню та розвивальну функції, закладаючи основи для формування емоційного інтелекту дітей, розвитку їхнього уявлення про добро і зло.

Казка є важливим інструментом у розвитку мовлення дітей, що активно підтримується в педагогічних наукових концепціях. Як зазначав В. Сухомлинський, казка є чудодійним методом розвитку мовлення дітей [58, с. 177], оскільки через її образи слово проникає у свідомість дитини, формуючи не лише лексичний запас, а й емоційне сприйняття світу. Завдяки казковим ситуаціям дитина переживає різноманітні події, що дозволяє їй краще усвідомлювати свої почуття та вміння їх висловлювати. У процесі сприймання казки дитина вчиться логічно мислити, аналізувати та висловлювати свої думки словами [19]. Крім того, через казкові персонажі діти знайомляться з емоційними станами, що допомагає формувати внутрішні переконання та розуміння світу.

С. Русова вказує на особливу роль казки у розвитку мовлення дитини: «Чаруючи красою своєю, казка прихиляє дитину до співчуття усім тим людям, звірам, які так мовби живі в ній виступають» [55, с. 112]. Казка не лише збагачує лексичний запас дитини, але й стимулює її творчі здібності. Реакція дітей на казкові сюжети, героїв і події є важливим етапом їхнього розвитку, оскільки вона дає змогу дітям переживати події казки через уяву та емоційний відгук.

Як наголошує Н. Карпинська, емоційне сприймання казки на старшому дошкільному віці повинне поступово трансформуватися в осмислення ідейного змісту твору. Тому важливо, щоб дорослі направляли дітей до глибшого розуміння казки через аналіз дій її героїв, виділення позитивних і негативних аспектів їхніх вчинків. Важливу роль у цьому процесі відіграє уява, яка сприяє розвитку мовлення, логічного мислення та творчості.

Особливе значення у розвитку мовлення дітей має сама мова казки. Вона проста, чітка та доступна, що дозволяє дітям старшого дошкільного віку з легкістю переказувати зміст казки та запам’ятовувати найяскравіші моменти. Окрім того, епітети та інші стилістичні засоби в казці допомагають створювати живі образи, збагачуючи дитяче уявлення про світ. Завдяки казці, за словами В. Сухомлинського, вчиться не тільки мовлення, а й світосприйняття дитини. «Весь зміст навчання, характер духовного життя, розумового розвитку дитини повинен стояти на «трьох китах»: яскрава думка, живе слово і творчість дитини» [55, с. 34]. Казка є джерелом виховання, вона допомагає дитині зрозуміти, як співвідносяться добро і зло, реальність і фантазія, пізнання та самовираження.

На думку І. Садової казкотерапія – це метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом [56, с. 295].

Казкотерапія, яка є важливим методом у роботі з дітьми, також знаходить своє застосування у розвитку мовлення. Казкотерапія використовує казку для виховання добрих рис характеру, розвитку мовних і творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Казкотерапія є комплексною методикою, що включає не лише читання казок, але й їх створення, театралізацію, інсценізацію, малювання, ліплення та виготовлення декорацій і ляльок. Важливим аспектом є залучення до цього процесу дітей, педагогів і батьків, що сприяє розвитку творчого потенціалу, зміцненню емоційних зв'язків та формуванню позитивної атмосфери співпраці. Така форма роботи дозволяє не лише передавати дітям елементарні знання про

навколишній світ, а й активно формувати їхні емоційно-інтелектуальні компетенції.

Метод казкотерапії включає в себе низку технік, серед яких розповідання казки, малювання казки, створення казки, виготовлення ляльок, використання карт «Майстер казок» та пісочну терапію. Всі ці методи спрямовані на розвиток зв'язного мовлення дитини, на формування її здатності висловлювати свої думки, почуття та уяву. Так, розповідання казки дорослим дає змогу оцінити реакцію дитини, зрозуміти її емоційний стан і настрій. Згідно з дослідженням Л. Дюссо, якщо дитина активно втручається в розповідь, пропонуючи свої варіанти закінчення або зацікавлено коментуючи події, це є ознакою позитивного сприйняття казки.

Малювання казки, створення ляльок або аплікацій допомагає дітям переживати пережиті емоції через творчість, що сприяє подальшому розвитку мовленнєвих і пізнавальних здібностей. Маніпулювання ляльками також є важливим елементом цього процесу, оскільки дає можливість дітям самостійно відтворювати діалоги та емоційні стани персонажів казки. Всі ці методи, як і сама казкотерапія, сприяють розвитку мовлення та творчих здібностей дітей, допомагаючи їм будувати свої висловлювання, створювати нові образи та виражати себе. Окрім того, казкотерапія не лише стимулює мовний розвиток, а й відіграє важливу роль у загальному емоційному та когнітивному розвитку дитини, підтримуючи її психологічне благополуччя та адаптацію до навколишнього світу [13]. Таким чином, казка є не лише виховним засобом, а й важливим інструментом розвитку мовлення, уяви, творчості та емоційної свідомості дітей, сприяючи їх всебічному розвитку.

Одним із найбільш цікавих методів є пісочна казкотерапія, яка ефективно сприяє розвитку психологічної особистості, зокрема в аспекті мовленнєвого розвитку. Згідно з дослідженнями Н. Сакович, в таці з вологим або сухим піском дитина має мініатюрні об'єкти і створює картини. Пісочна терапія ґрунтується на активній уяві та творчій символічній грі, являючи собою практичний метод, заснований на особистому досвіді дитини, що здатний

встановити міст між несвідомим і свідомим, між раціональним і емоційним, між духовним і фізичним, між невербальним і вербальним [62]. Структура заняття включає чотири етапи (рис. 1.4).

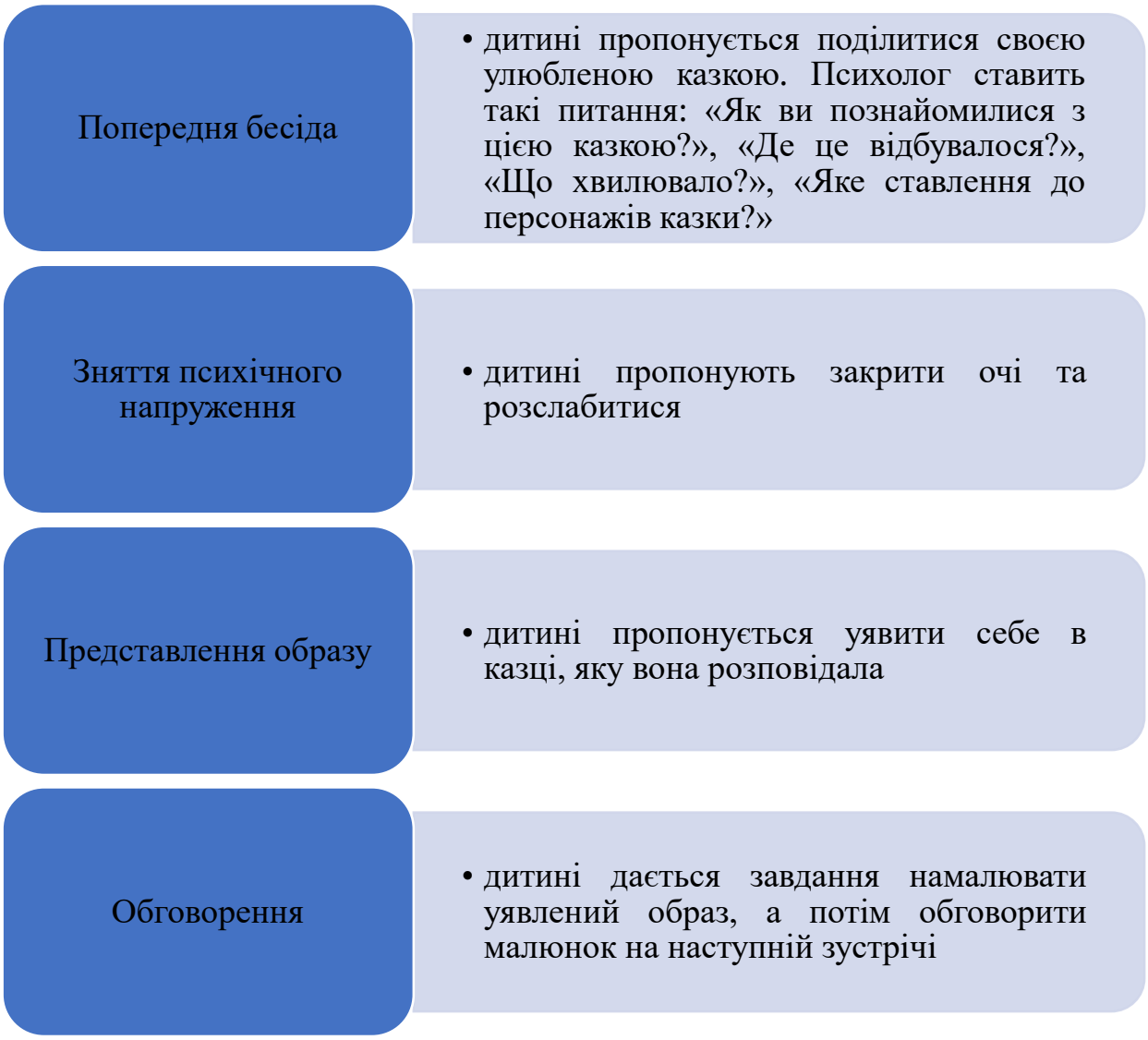

Рисунок 1.4. Етапи структури заняття з казкотерапії

Казкотерапія здійснює значущий психологічний вплив, оскільки казки, легенди, міфи та притчі зосереджуються на важливих життєвих цінностях. Через захоплюючі сюжети вони проникають у глибину дитячого серця. У казкотерапії кожна сходинка взаємопов'язана між собою: діагностична, прогностична, виховна та коригувальна. Розглянемо детальніше кожну сходинку на рисунку 1.5.

Рисунок 1.5. Етапи використання казкотерапії в роботі з дітьми дошкільного віку

Діагностичні казки використовуються на початковому етапі казкотерапії, оскільки вони допомагають виявити проблему, з якою зіткнулася дитина, визначити рівень розвитку її знань, життєвих цінностей і характеру. Після проведення діагностики використовуються коригувальні казки, що допомагають змінити знання, уміння та навички, які будуть корисні дитині в подальшому житті. Такі казки мають на меті вплив на поведінку, формуючи

позитивні вчинки. На завершальному етапі використовуються психотерапевтичні казки, основне завдання яких – обережно й делікатно змінювати образ мислення або поведінки дитини, допомагаючи їй знайти правильний вихід із ситуації, не викликаючи у неї переживань.

Казка має свою специфічну структуру, яка включає кілька важливих частин, що логічно пов'язані між собою. Перша частина – вступ, знайомить з сюжетом та готує до подальших подій. Мета цієї частини – розкрити основну проблему казки та навчити дітей розуміти, чому ця проблема може бути важливою для них. Друга частина – основний розвиток сюжету, що відіграє практичну роль. У ній відображаються проблеми, з якими стикається головний герой, як він долає труднощі, і якими засобами вирішує ці проблеми. Важливо, щоб у цій частині була зрозуміла позиція героя та його ставлення до себе і навколишнього світу, а також те, як він долає свої переживання та страхи [62].

Завершення казки є найважливішим етапом, оскільки воно дає дитині надію на те, що добро перемагає зло. Тут виражена мораль казки, яка допомагає дітям засвоїти важливі життєві цінності та навчити їх долати труднощі в реальному житті. Відзначимо, казки, що використовуються в казкотерапії, можуть бути як авторськими, написаними самими терапевтами або вихователями, так і народними. Авторські казки націлені на вирішення конкретних проблем дитини та розвиток необхідних навичок, тоді як народні казки відкривають перед дітьми багатство культури та традицій певного народу, зокрема через українські казки діти можуть пізнавати любов до рідної землі та її народних традицій [38].

Вибір цільової аудиторії для застосування казкотерапії є одним із найважливіших чинників. Наприклад, групова казкотерапія застосовується, переважно, у закладах дошкільної освіти для дітей дошкільного та молодшого віку. Групова форма сприяє активному залученню дітей до процесу, розвитку навичок колективної взаємодії, а також дозволяє ефективно працювати над розвитком мовленнєвих здібностей через діалоги, інсценізацію казок і спільне обговорення сюжетів. У таких групах, що налічують до 10 дітей, можна

ефективно спостерігати за проблемами кожної дитини. У цьому контексті важливу роль відіграє вихователь, який повинен не лише приділяти увагу змісту казки, але й виразності мовлення, щоб залучити дітей до художньо-мовленнєвої діяльності. Інтонація голосу, виразність почуттів та тембр голосу допомагають дітям краще сприймати казку та самостійно складати зв'язні висловлювання.

Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку збагачується через залучення їх до виразного читання казок та активного використання виразних мовних засобів. На заняттях важливу роль відіграє атмосфера, що створюється за допомогою музики, що дарує спокій і допомагає створити ліричний настрій, сприяючи відкритості дітей і розвитку їх мовленнєвої творчості. На нашу думку, особливим аспектом є також використання гумору в казках, адже діти запам'ятовують жарти та вірші, що розвивають їх мовленнєву активність.

Виходячи з вище сказаного, зазначимо, казкотерапія є ефективним і багатофункціональним засобом розвитку мовлення дошкільників, який сприяє не лише збагаченню словникового запасу, а й формуванню граматичних навичок, розвитку зв'язного мовлення, а також творчого мислення. Завдяки своїй емоційно насиченій та структурованій природі казки є потужним інструментом для стимулювання активної мовленнєвої діяльності, створення мовних ситуацій, що дозволяють дітям відтворювати нові мовленнєві конструкції та висловлювати свої думки у доступній формі. Казкотерапія також сприяє розвитку когнітивних здібностей, емоційного інтелекту та соціальної компетентності дітей, що є невід'ємною частиною мовленнєвого розвитку. Враховуючи вікові особливості дітей дошкільного віку, казки забезпечують доступне для них середовище для навчання, де через ігрові та інтерактивні форми роботи дитина вчиться не лише правильно висловлюватися, а й аналізувати, розуміти та інтерпретувати навколишній світ через мовлення. Отже, казкотерапія є важливим педагогічним інструментом у розвитку мовленнєвих навичок дошкільників, що сприяє їхньому всебічному розвитку в умовах навчально-виховного процесу.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Форми і методи використання казкотерапії в роботі з дітьми дошкільного віку

Казка має великий психологічний вплив на дітей старшого дошкільного віку, відкриваючи нові способи розуміння світу через образи та дії. Вона допомагає пізнавати навколишнє середовище, вчить критично сприймати події та пов'язувати казкові ситуації з реальним життям. Завданням вихователя дошкільного освітнього закладу – навчити дитину осмислювати казку, знаходити приховані значення та життєві уроки.

Оскільки казки відрізняються за змістом і сюжетом, методика їх використання в різних вікових групах дошкільних навчальних закладів також варіюється. Казки повинні відповідати віковим особливостям дітей, оскільки вони сприймають їх емоційно, порівнюючи себе з героями. Через казку можна досягати навчальних, виховних та пізнавальних цілей, допомагаючи дітям отримувати нові знання.

З педагогічної точки зору казка має не лише естетичну цінність, а й повинна передавати етичні принципи, що відповідають моральним нормам суспільства, у якому росте дитина. Педагогічний підхід до роботи з казкою охоплює широкий спектр методів та форм [49]. Вітчизняні педагоги виділяють традиційні методи (табл. 2.1).

Казкотерапія створює сприятливе середовище для розвитку мовленнєвих і когнітивних здібностей, стимулюючи уяву, творчість, а також емоційну виразність. Вона допомагає дітям усвідомлювати та вільно висловлювати свої почуття, вивчаючи складні соціальні та моральні питання через казкові образи.

Таблиця 2.1

Традиційні методи казкотерапії

№	Назва методу	Опис методу
1.	Придумування продовження казки	Казки часто мають завершену кінцівку, але дітям пропонують придумати, що сталося після подій, які описуються в казці. Такі завдання стимулюють творче мислення та уяву дітей, що дозволяє розвивати їх здатність до аналізу та адаптації сюжетів
2.	Зміна кінцівки казки	Дітям пропонують змінити закінчення казки, створюючи альтернативні варіанти, які можуть бути більш захоплюючими чи морально правильними з їх точки зору
3.	Спільне розв’язання проблеми, поставленої в казці	Метод передбачає обговорення казки з дітьми, де вони самі повинні знайти рішення проблеми, що постала перед героями
4.	Зміна ситуації в казці	Це техніка, за якою вихователь змінює деякі частини сюжету казки, аби заохотити дітей до мовленнєвої активності та фантазування
5.	Зміна характерів персонажів казки	Цей метод спрямований на подолання стереотипів у мисленні та мовленні дітей, а також допомагає розширити їх активний словниковий запас
6.	Складання казки з персонажами з інших казок	Вихователі допомагають дітям створювати нові історії, поєднуючи персонажів різних казок у нових ситуаціях
7.	Складання казок про фантастичні країни	Дітям пропонуються вигадані фантастичні країни, в яких вони можуть створювати нові правила та описи

В таблиці представлені тільки деякі традиційні методів роботи з казкою.

Особливу увагу варто звернути на методику Л. Фесюкової, яка сприяє новому сприйняттю казки та надає можливість для розвитку різноманітних аспектів мовленнєвої культури дітей. Науковиця акцентує увагу на таких підходах до роботи з казкою:

– від точок до казок;

– колаж із казок;

– рятувальні ситуації в казках;

– знайомі герої в нових обставинах;

– казка від лічилки;

– казки про фантастичні країни [62, с. 32].

Існують й інші методи та підходи до роботи з казкою:

– читання казок, розповіді та бесіди за змістом казок;

– використання ігор та творчих завдань, таких як малювання або ліплення, на основі змісту казки;

– театралізовані ігри та психогімнастики за сюжетами казок;

– використання казки для відповіді на запитання дитини.

Представлені методи та підходи до роботи з казкою спрямовані на розвиток мовлення дітей, зокрема, на збагачення їхнього словникового запасу, удосконалення граматичної правильності та формування логічної послідовності висловлювань. Завдяки таким методам діти не лише вчаться правильно формулювати свої думки, а й розвивають творчі здібності, здатність до самовираження через мову. Робота з казкою сприяє формуванню у дітей навичок зв’язного мовлення, розвитку уяви та емоційного інтелекту, оскільки казкові ситуації часто моделюють життєві проблеми і моральні дилеми. Крім того, інсценізація казок, створення колажів чи адаптація знайомих персонажів до нових умов сприяють розвитку комунікативних і колективних навичок, а також зміцнюють впевненість дітей у своїх можливостях у процесі публічних виступів.

Традиційні методи є надійним і перевіреним шляхом у роботі з казкою. Однак прогресивні педагоги також звертаються до нетрадиційних методів, які дозволяють розвивати гнучкість мислення та виходити за межі стандартних підходів. Наприклад, такі методи, як продовження казки, казки «навпаки» або метод «біному фантазії», використовуються для стимулювання творчого підходу до казки [36, с. 9].

Робота над змістом казки може відбуватися як під час ранкових занять, так і під час прогулянок або гри в другій половині дня. Діти легше сприймають казку, коли створено відповідну атмосферу, емоційний настрій та належні умови для її проведення. Казка розвиває уяву, фантазію, творче мислення та зв'язне мовлення дітей дошкільного віку.

У закладах дошкільної освіти активно використовуються казки звіриного епосу, оскільки вони викликають у дітей позитивні емоції, сприяють розвитку мислення, сміху та цікавості до природи. Діти старшого дошкільного віку також проявляють інтерес до чарівних та соціально-побутових казок. На цьому етапі розвитку діти здатні самостійно відтворювати сюжети знайомих казок у процесі ігор-драматизацій та театралізованих заходів, що дозволяє розкрити їх творчий потенціал у виборі атрибутів, костюмів та розподілі ролей.

Мовленнєвий розвиток дітей безпосередньо залежить від змісту та методів навчання, при цьому обмежується віковими можливостями дітей. Не можна нав'язувати дітям знання, що відповідають тільки бажанням дорослих, оскільки вони повинні сприяти розвитку самостійності дитини, допомагаючи їй не лише відтворювати інформацію, а й аналізувати, робити висновки та застосовувати знання у повсякденному житті [4].

Основною формою роботи з казками у дошкільному навчальному закладі є регулярне спілкування вихователя з дітьми, яке включає використання різних видів казок. Водночас, робота з народними та авторськими казками може відбуватися в рамках різних видів діяльності. Серед основних методів, що використовуються вихователями, можна виокремити: читання та розповідання казок, театралізацію, показ казки через проекційні ліхтарі, проведення

тематичних розважальних занять, бесіди на морально-етичні теми, самостійне складання казок дітьми, дидактичні ігри та творчу роботу з казкою.

Читання казок у закладі дошкільної освіти є складним і важливим методом роботи з казкотерапії, адже вихователь має ретельно підготуватися, кілька разів уголос прочитати текст, дотримуючись інтонаційної виразності. Оволодіння мистецтвом художнього читання повинно стати невід'ємною частиною професійної діяльності кожного вихователя. Важливою відповідальністю вихователя є правильне донесення змісту казки, оскільки вона є народною спадщиною, а письменник лише зафіксував її у письмовій формі. В. Сухомлинський вважав, що «казка, гра, фантазія – животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів і прагнень» [58, с. 176].

Видатний педагог В. Сухомлинський на основі багаторічного досвіду підкреслював, що естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, який пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Через казкові образи в свідомість дітей входить слово з його найтоншими відтінками; воно стає сферою духовного життя дитини, засобом висловлення думок і почуттів – живою реальністю мислення. Під впливом почуттів, що пробуджуються казковими образами, дитина вчиться мислити словами. Без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови як певного ступеня людського мислення і мови [59].

Для того, щоб вплинути на емоції та переживання дітей, вихователь використовує різноманітні засоби виразного читання, зосереджуючи увагу на чіткій та правильно вимовленій кожній фразі, слові чи реченні. Розповідання народної казки – це складний метод роботи, адже вихователь має добре запам'ятати текст, щоб точно передати всі елементи, такі як зачини, повтори, пісеньки, образні вирази, а також обміркувати прийоми пояснення нових слів і фраз, а також вибір часу та місця для цього. Також важливо підготувати

наочність, наприклад, набір картинок до тексту казки. Для того, щоб діти старшого дошкільного віку повністю сприйняли народну казку, вихователь організовує заняття таким чином, щоб діти сиділи за столами або на килимку, обличчям до нього. Класик педагогіки В. Сухомлинський рекомендує розповідати казки в спеціально облаштованій «Кімнаті казок», де все навколо створює атмосферу казки: яскраве світло в пічці, хатинка Баби-Яги, казкові персонажі, домівка дідуся та баби, таємничий світ і так далі. Водночас, він застерігає, що відвідувати таку кімнату слід не часто – раз на тиждень або рідше, оскільки сама атмосфера цієї кімнати мотивує дітей не тільки слухати казки, але й активно розповідати їх [58, с. 178].

Заняття з художнього читання та розповідання літературних творів має чітку структуру, що включає кілька етапів:

– Початок заняття: на цьому етапі проводиться вступна бесіда, розглядаються наочні матеріали, розгадуються загадки, а також відбувається перша частина розповіді вихователя, яка налаштовує дітей на майбутню активність.

– Основна частина заняття: це власне розповідання казки, яке супроводжується уточненням нових слів та виразів, що можуть бути незнайомими дітям. Також важливо на цьому етапі демонструвати ілюстрації, що допомагають краще зрозуміти зміст твору.

– Коротка бесіда за змістом казки: після читання відбувається обговорення прочитаного, що дозволяє дітям осмислити зміст і ключові моменти казки.

– Виведення морального уроку або прислів’я: на завершення заняття вихователь акцентує увагу на моральному змісті казки, виділяючи важливі уроки або вирази, які можуть бути корисними в реальному житті [33, с. 61].

У дошкільних навчальних закладах зазвичай є телевізори або проєктори, що дають можливість вихователю використовувати медіапристрої для перегляду та аналізу казок разом з дітьми. Такий підхід є особливо ефективним для старших дошкільників, оскільки зорове сприймання активізує їх увагу,

сприяє формуванню позитивної атмосфери. Після перегляду казки діти часто виявляють бажання театралізувати її, що допомагає розвивати їх творчі здібності та пізнавальну активність, а також сприяє формуванню моральних якостей. Завдяки народній казці, діти знайомляться з живою народною мовою, її виразними засобами.

Форми роботи з казками також включають знайомство дітей з етикетними нормами, такими як привітання, побажання та вибачення, що дозволяє вихователю закріплювати не лише мовленнєві навички, але й соціальні взаємодії. Наприклад, під час розповіді казок діти можуть обговорювати, як герої казок вітаються між собою або як вибачаються.

Використання тематичних розважальних занять допомагає вихователю в закріпленні знань дітей про взаємини людей через приклади з казок. Такі заняття сприяють розвитку зв'язного мовлення, збагаченню словникового запасу, а також навчанню давати чіткі відповіді на запитання та аргументувати свою точку зору. Вихователь звертає увагу на формування у дітей уявлення про казку як важливого учасника їхнього життя, мотивуючи їх знаходити повчальні моменти в кожній казці. Це дозволяє розвивати логічне мислення, пізнавальний інтерес до казок та сприяє формуванню любові до цієї форми літератури [36].

Тематичні розважальні заняття можуть мати такі цікаві назви, як «Казкова мозаїка», «Казковий ярмарок», «Подорож у Країну казок», «Казки бабусі Олени», «Лист від дідуся казкаря», «Мандрівка у світ народних казок», «Звірі у казці» (додаток Г), що додає додаткову мотивацію до участі дітей у таких заходах і допомагає підтримувати їхній інтерес до казкових історій. Ці заняття сприяють розвитку уяви, творчих здібностей, соціальних навичок та емоційного сприйняття дітей, а також дозволяють краще засвоїти матеріал казок через різноманітні активності та інтерактивний підхід. Оскільки казка сприяє вихованню та навчанню дітей з раннього віку, в дошкільних навчальних закладах проводяться бесіди з морально-етичних тем на основі казкових творів. Такий метод роботи з казкою має позитивний вплив на емоційний та когнітивний розвиток дітей. Метод бесіди широко застосовується в процесі

ознайомлення дітей з художніми творами. Науковець М. Кончегіна виділяє чотири основні групи запитань у цьому методі [37, с. 125], які позначено на рисунку 2.2.

Рисунок 2.2. Основні групи запитань методу бесіди в процесі ознайомлення дітей з художніми творами

Бесіда за змістом казки дозволяє дітям глибше зрозуміти основну ідею твору, а також визначити характерні риси персонажів. Цей метод включає в себе репродуктивні, проблемно-евристичні форми бесід.

У своїх дослідженнях М. Герук зазначає, що проведення бесіди перед слуханням чи читанням казки є бажаним, оскільки сама бесіда «може стати надмірною для дітей і позбавити їх свіжості сприйняття». Вона також підкреслює, що важливо дати дітям час на осмислення отриманих образів. Ідеальним є проведення бесіди через деякий час після прослуховування або прочитання казки, що дозволяє дітям краще усвідомити прочитане. Однак, гнучкість у цьому процесі також необхідна, адже іноді у дітей виникає бажання поділитися своїми враженнями одразу після казки, і не слід їм у цьому перешкоджати. Час проведення бесіди також залежить від характеру твору, адже після казки чи високохудожніх віршів не завжди доцільно проводити бесіду того ж дня [19].

Діти старшого дошкільного віку виявляють великий інтерес до дидактичних ігор, які сприяють розвитку логічного мислення, зорової уваги та когнітивних здібностей. У цьому контексті вихователь мусить застосовувати різноманітні ігри, такі як «З якої казки герої?», «Добери картинку», «Хто зайвий серед героїв казки?», «Полічи героїв казки», «Добре-погано», що допомагають дітям краще усвідомити та осмислити зміст казок.

Для закріплення змісту казки вихователь має формулювати проблемні ситуації, які активізують мислення та сприяють творчому засвоєнню знань. Вихід з таких ситуацій стимулює пізнавальну, мовленнєву та творчу діяльність дітей. Зокрема, вихователь повинен ставити проблемні питання, що викликають у дітей рефлексію щодо подій у казках, наприклад: «Чому Буратіно не боявся Карабаса?», «Чому посварилися журавель та лисиця?», «Чому ображали гидке каченя?».

Творчі вправи на основі казок мають велике значення, оскільки вони розвивають у дітей фантазію, уяву, творче мислення та зв’язне мовлення. Крім того, вони сприяють формуванню вміння створювати нові ідеї, що стимулює їхню творчу активність. У цьому процесі роль вихователя полягає в тому, щоб бути креативним і використовувати творчий підхід до організації завдань [23]. Творчі завдання можуть бути як індивідуальними, так і колективними, при

цьому вони повинні бути оригінальними, новаторськими та спрямованими на розвиток уяви і креативності дітей. Наприклад, при роботі з казкою «Вовк і семеро козенят» можна застосовувати такі творчі завдання:

– розповідь казки по колу (кожна дитина додає 1–2 речення, інша продовжує);

– розігрування казки, де діти розподіляють ролі;

– обговорення користі молока та виготовлення різних страв з цього продукту;

– придумування власної казки за аналогією, наприклад: «Мама ведмедиха і п’ятеро ведмежат»;

– виготовлення костюмів-нагрудників «Сім’я ведмедів» (із тканини, паперу);

– розігрування придуманої казки.

Крім того, можна запропонувати інші творчі завдання, наприклад: «Чия пісенька звучить?», «Визначити казку за предметами», «Продовжити казку», «Намалювати казку» або «Створити нову казку».

У роботі з казкою в закладі дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку можна застосовувати різноманітні творчі прийоми, що сприяють розвитку дитячої уяви та креативності. Діти із задоволенням виконують такі завдання (рис. 2.3).

Вихователі закладів дошкільної освіти постійно вдосконалюють свої методи роботи з казкою, впроваджуючи інноваційні технології. Казка ефективно поєднується з ігровою діяльністю, сприяючи розвитку дітей через створення предметно-ігрового середовища та навчання їх правилам гри. Конструктор LEGO, зокрема, допомагає дітям розвивати дрібну моторику, зорове сприйняття та логічне мислення, а також моделювати елементи казки, як, наприклад, будиночки з казок «Зайчикова хатинка» або «Троє поросят». Це сприяє довготривалому засвоєнню матеріалу.

Завдяки використанню лічильних паличок та танграмів, діти розвивають просторову уяву та конструкторські здібності, складаючи різноманітні фігури.

Вихователь може використовувати ці методи для створення схем, що допомагають дітям візуалізувати казкові образи.

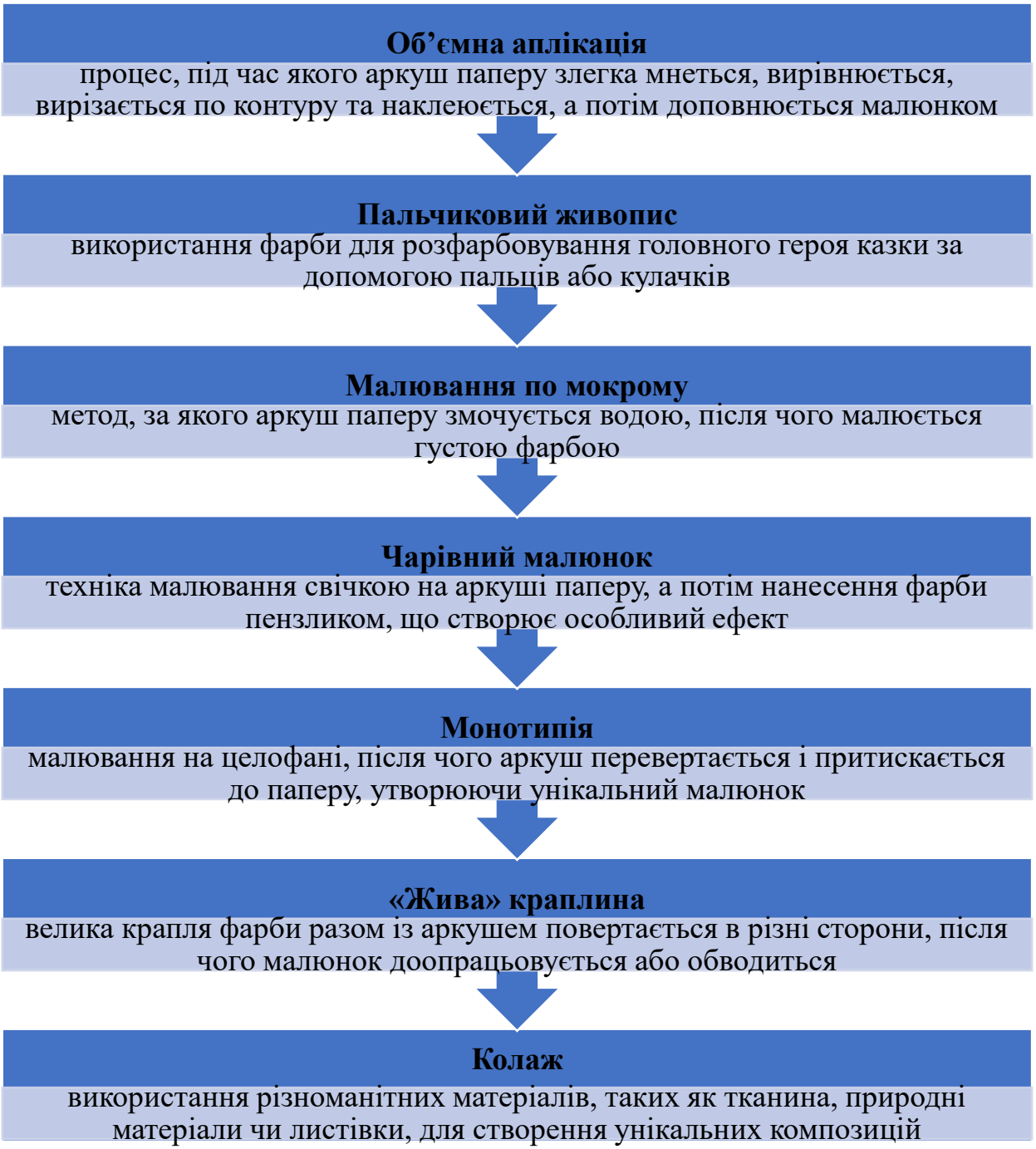

Рисунок 2.3. Творчі прийоми, що сприяють розвитку дитячої уяви та креативності

Також активно застосовуються коректурні таблиці, які розвивають логічне мислення та увагу. Вони містять картинки, що стимулюють дітей до аналізу та складання змісту казки. Методи мнемотехніки, такі як використання

мнемотаблиць, сприяють розвитку образної пам'яті, мовлення та збільшенню словникового запасу дітей. Вони також мотивують дітей до самостійності та ініціативи [40, с. 172].

Отже, у контексті нашого дослідження виокремлюємо такі форми роботи казкотерапії як засобу розвитку мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку (рис. 2.4).

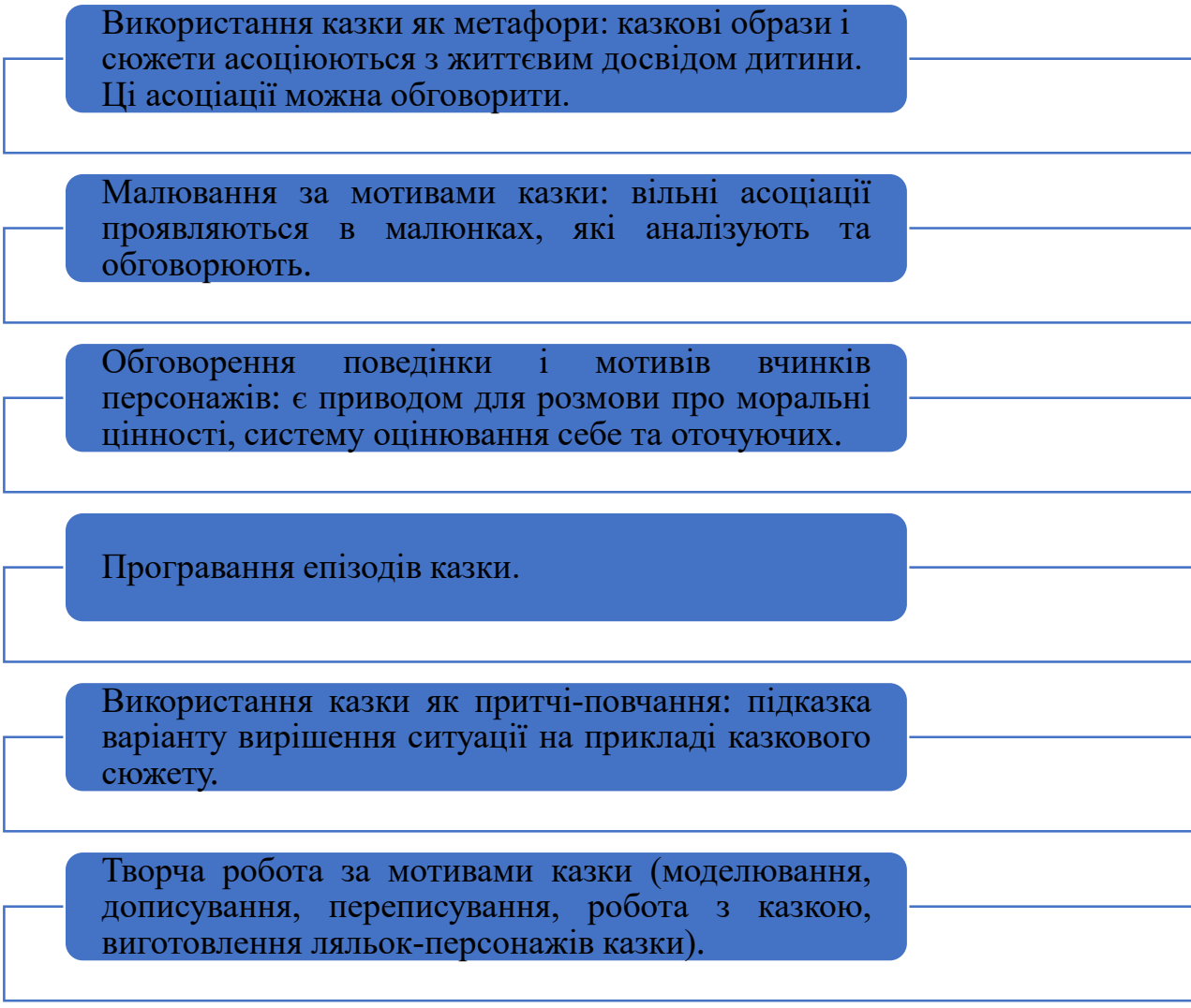

Рисунок 2.4. Форми роботи казкотерапії як засобу розвитку мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку

Таким чином, підкреслюємо, казка є важливим інструментом розвитку творчого мислення, збагачення мови та стимулювання уяви в старшому дошкільному віці. Вихователі активно використовують різноманітні методи для глибокого емоційного сприйняття казки та аналізу вчинків її героїв, що

позитивно впливає на емоційний розвиток дітей. З питань розвитку зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку, зокрема старших дошкільників, через використання казок, активно працювали представники різних наукових дисциплін. Підходи в роботі варіюються залежно від методів, форм та напрямків розвитку мовлення. У межах цієї роботи ми виокремили три основні наукові площини, в яких здійснюється робота з розвитком зв'язного мовлення у старших дошкільників за допомогою казки. Це педагогічний, психологічний та філософський підходи. Кожен з цих напрямків спрямований на вирішення певних завдань та подолання труднощів у розвитку мовлення.

Підводячи підсумок, резюмуємо, казкотерапія – це процес пошуку змісту, розтлумачення знань про світ і систему взаємин у ньому; процес утворення зв'язку між казковими подіями і реальним життям; процес покращення внутрішньої природи та світу навколо.

Казкотерапія відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвих навичок у дітей, оскільки вона створює сприятливі умови для удосконалення як усного, так і писемного мовлення. Вона активізує мовленнєву діяльність, стимулюючи дітей до вираження своїх думок, почуттів та емоцій через оповіді, інсценізації, складання казок та розігрування сценок. Казкотерапія сприяє формуванню мовленнєвої компетентності, збагаченню словникового запасу, а також розвитку граматичної та лексичної правильності мовлення.

Крім того, завдяки казкам діти навчаються будувати логічно послідовні речення, виражати свої ідеї в зрозумілій та доступній формі, що є важливим елементом для розвитку комунікативних навичок. Казкотерапія допомагає також розвивати здатність до співпереживання та емоційної виразності, адже через казкові персонажі та сюжети діти отримують можливість відтворювати та аналізувати різноманітні життєві ситуації, розвиваючи свою емпатію та емоційну інтелігентність. Такий підхід сприяє комплексному розвитку мовлення, адже він охоплює не лише вербальну комунікацію, але й невербальні аспекти, що мають велике значення для повноцінного мовленнєвого розвитку дітей.

2.2. Педагогічні умови використання казкотерапії як засобу розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників

Казкотерапія, як визначалося нами вище, це метод психотерапевтичного впливу на дитину за допомогою казок, який широко застосовується в роботі з дітьми дошкільного віку. Зазначимо, що казки є не лише цікавим засобом для розваги, але й потужним інструментом розвитку емоційної, соціальної та когнітивної сфери дитини. Вони сприяють формуванню основ мовленнєвої діяльності: збагачують словниковий запас, допомагають розвивати зв'язне мовлення, логічне і просторове мислення, а також створюють можливості для розвитку емоційного інтелекту та самоусвідомлення. Казкотерапія в дошкільному віці активно використовується як засіб розвитку мовленнєвої діяльності, оскільки в цей період діти найбільш схильні до сприйняття та засвоєння мовних конструкцій через гру, образи, символи, які присутні в казках.

Всебічний розвиток дітей через казкотерапію буде ефективним лише в тому випадку, якщо цей процес буде цілеспрямованим, що дозволяє вирішувати ряд педагогічних завдань, спрямованих на досягнення кінцевої мети. Казка в дитячому садку може охоплювати всі режимні моменти: вона може бути включена в усі заняття, спільну діяльність дітей і дорослих у вільний час, а також в самостійну діяльність дітей. Елементи казкотерапії можна органічно вбудовувати в роботу різних студій та гуртків, а результати театралізованої діяльності (інсценізації, вистави, концерти тощо) можуть бути частиною свят та розваг [39].

Отже, для ефективної роботи з дітьми дошкільного віку засобом казкотерапії слід дотримуватися певних методик:

– Розбір казок. Мета цього методу – усвідомити та осмислити, що стоїть за кожною казковою ситуацією, задумом сюжету та поведінкою персонажів. Наприклад, для аналізу можна вибрати відому казку. Після її прослуховування дітям задають такі запитання: «Як ви думаєте, про що або про кого ця казка?»,

«Який з героїв сподобався чи не сподобався найбільше?», «Чому герой зробив такий вчинок?», «Що сталося б, якби головний герой вчинив інакше?», «Як би змінилася казка, якщо б у ній були тільки добрі чи тільки погані герої?», «Чому в казці є добрі та погані персонажі?» та ін.

– Розповідання історій. Ця методика сприяє розвитку фантазії та уяви. Дитина або група дітей може розповідати історії від першої чи третьої особи. Можна також запропонувати дітям розповідати казки від імені героїв, які або беруть, або не беруть участь у казці. Наприклад, як Лисиця, Баба Яга чи Василиса Премудра розповідали б казку про Колобка.

– Переписування казок. Дітям пропонується переписати або дописати казку, якщо їм не подобається її сюжет, розвиток подій або кінець. Це важливий діагностичний інструмент, оскільки переписуючи казку або створюючи власну кінцівку, дитина вибирає той хід подій, який найбільше відповідає її внутрішньому стану, і шукає вирішення ситуації, що допомагає звільнитися від напруги.

– Інсценізація казок з використанням ляльок. Коли дитина працює з лялькою, вона бачить, як кожна її дія відображається на поведінці ляльки. Це дозволяє коригувати рухи та вирази, роблячи їх більш виразними. Робота з ляльками дає змогу дитині виражати емоції, які вона не завжди може висловити словами.

– Складання казок. Дитина може скласти власну казку, вибираючи тему самостійно або використовуючи задану першу фразу. Вихователь може вказати головних героїв і місце дії. Власна казка дозволяє дитині відобразити її проблеми та шляхи їх вирішення, що допомагає розуміти та реагувати на важливі емоції, внутрішні конфлікти та труднощі.

Перед тим, як розповісти казку, необхідно створити позитивний емоційний настрій, вводячи дітей у атмосферу загадковості та зацікавленості. Барвисті ілюстрації та красиві ляльки викликають у дітей позитивні емоції, такі як радість і сміх, що дозволяє їм відкривати свій внутрішній світ. Казка також

стимулює мовленнєву активність дітей: навіть безмовні діти на початковому етапі намагаються наслідувати казкових героїв [62, с. 47].

Казка має значний вплив на поведінку дітей, допомагаючи заспокоїти їх і створюючи гарний настрій. Вона сприяє розвитку міміки дітей, оскільки вони починають змінювати вирази обличчя, посміхаються, сумують чи хмуряться, коли це потрібно. Крім того, казка впливає на психічні процеси дітей, зокрема на мислення (діти засвоюють послідовність подій, імена героїв, звуки тощо), увагу (вміння зосереджуватися на тривалий час) і пам'ять (запам'ятовування імен героїв та їхніх характеристик) [13].

Використання казкотерапії для розвитку мовлення сприяє створенню комунікативної спрямованості кожного слова і висловлювання дитини. Вона покращує лексико-граматичні засоби мовлення, звукову сторону, вимову, сприймання та виразність мови, розвиваючи діалогічне та монологічне мовлення і забезпечуючи взаємозв'язок зорового, слухового і рухового аналізаторів. У ході занять створюється позитивна психологічна атмосфера, що збагачує емоційно-чуттєву сферу дитини і знайомить її з народною творчістю.

Розумовий розвиток дітей від трьох до шести років характеризується формуванням образного мислення, яке дозволяє дитині порівнювати предмети та будувати їх опис навіть у відсутності їхнього фізичного вигляду. Казка є важливим інструментом для цього процесу. У віці 4–5 років діти найкраще розуміють казки про тварин та взаємодію людей і тварин, часто ототожнюючи себе з тваринами. Починаючи з 5 років, діти більше ототожнюють себе з людськими героями – принцами, принцесами, солдатами і так далі. Чим старшою стає дитина, тим більше вона захоплюється казками про людей, які розповідають про те, як людина пізнає навколишній світ. Приблизно з 5–6 років діти віддають перевагу казкам, що мають моральний урок, зрозумілий для старших дошкільників [3].

Для того, щоб казкотерапія мала позитивний вплив на мовленнєву діяльність дітей, необхідно створити певні педагогічні умови. Це включає емоційно сприятливе середовище, інтерактивні методи роботи з казками, а

також підходи, що дають змогу дітям не лише слухати казку, а й активно взаємодіяти з її змістом. Крім того, важливо поступово ускладнювати мовленнєві завдання, а також використовувати індивідуальний підхід до кожної дитини (рис. 2.5).

Емоційно сприятливе середовище є основною умовою для успішного застосування казкотерапії в процесі розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників. Казка, як і будь-яка інша форма навчальної діяльності, повинна бути сприйнята дитиною емоційно. Якщо дитина відчуває емоційну підтримку, розуміння та довіру з боку вихователя, вона відкривається для сприйняття казки і активно залучається до мовленнєвого процесу. Важливо, щоб вихователь підходив до кожної дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей, настрою та готовності до сприйняття матеріалу.

Рисунок 2.5. Педагогічні умови використання казкотерапії з дітьми дошкільного віку

Наприклад, вихователь може почати заняття з короткої бесіди, під час якої діти обговорюють свої емоції. Наприклад, перед читанням казки «Гидке каченя», вихователь може запитати: «Як ви думаєте, як себе почуває каченя, коли всі сміються з нього?» Це допомагає дітям налаштуватись на емоційний лад, що сприяє глибшому розумінню змісту казки. Крім того, казки часто мають моральний підтекст, тому важливо, щоб вихователь підготував дітей до розуміння моральних уроків, які вони можуть застосувати в реальному житті.

Інтерактивні методи є важливим аспектом роботи з казкою, оскільки вони дозволяють дітям активно взаємодіяти з її змістом. Чим більше дитина залучена до процесу, тим ефективніше відбувається мовленнєвий розвиток. Окрім прослуховування казки, важливо організувати різні види діяльності, які б спонукали дітей до обговорення казки, відтворення її елементів, а також до розігрування ролей.

Наприклад, після прослуховування казки «Колобок», вихователь може запропонувати дітям не лише повторити її, а й розіграти ролі всіх персонажів, змінюючи голоси та міміку відповідно до характерів героїв. Це дасть можливість дітям використовувати нові слова, запам’ятовувати мовні конструкції, а також практикувати правильну вимову та інтонацію. Крім того, таке активне залучення до сюжету казки дає можливість дітям продовжити її, вигадати нові події та персонажів, що сприяє розвитку творчого мислення і мовлення.

У роботі з дошкільниками важливо враховувати рівень розвитку їхніх мовленнєвих навичок і поступово ускладнювати завдання. Початкові етапи роботи з казкою можуть включати прості запитання та завдання, але з часом завдання повинні ставати більш складними, що дозволяє дитині розвивати більш складні мовні конструкції та розширювати словниковий запас. Такий підхід стимулює дітей до глибшого розуміння казки та сприяє розвитку зв'язного мовлення.

На початку роботи з казкою можна задати прості запитання, такі як «Хто був головним героєм казки?» або «Що зробив герой, коли потрапив у ліс?».

Пізніше можна пропонувати більш складні завдання, як-от «Якби ви були на місці героя, що б ви зробили?» або «Які емоції переживали персонажі в кінці казки?» Поступове ускладнення завдань допомагає дітям розвивати їх мовленнєві навички і вміння складати складніші розповіді.

Важливим аспектом є різноманіття методів та технік роботи з казками. Діти старшого дошкільного віку активно сприймають казки через образи, і тому важливо використовувати такі техніки, як драматизація, творчі завдання, малювання, переказ казок у формі гри та інші. Це допомагає дітям не тільки слухати казку, а й активно її переживати, що сприяє розвитку не лише мовлення, а й емоційної сфери.

Наприклад, для казки «Ріпка» можна запропонувати дітям створити малюнки персонажів або виготовити з паперу героїв казки, а потім розіграти цю казку, промовляючи діалоги персонажів. Така діяльність сприяє активному засвоєнню нових слів і виразів, а також розвитку уяви та мовленнєвої творчості. Окрім цього, можна залучити дітей до складання власних варіантів казки, що допоможе розвинути їх творче мислення та розширити мовні можливості.

Оскільки діти дошкільного віку мають різний рівень розвитку мовленнєвих навичок, вихователь повинен враховувати індивідуальні особливості кожної дитини. Це включає як рівень мовленнєвого розвитку, так і різні інтереси та здібності. Індивідуальний підхід допомагає вихователю ефективно підтримувати кожну дитину в процесі засвоєння нових мовних навичок.

Якщо одна дитина має високий рівень мовленнєвого розвитку, їй можна запропонувати завдання з більш складними мовними конструкціями, наприклад, скласти складніші речення або використовувати синоніми. Тим часом, для дитини, у якої розвиток мовлення тільки починається, можна вибрати простіші завдання, що допоможуть їй освоїти базові мовні структури і словниковий запас.

Мовленнєвий розвиток дітей значною мірою залежить від того, чи мають вони можливість самовиражатися та висловлювати свої думки. Казка є чудовим

інструментом для розвитку емоційного самовираження, оскільки вона дозволяє дітям переживати різні ситуації та конфлікти, а також пропонує вихід із них. Створення ситуацій для самовираження дає можливість дітям висловлювати власні думки, почуття та уявлення про навколишній світ.

Наприклад, після прослуховування казки «Гидке каченя» вихователь може запропонувати дітям висловити свою думку: «Як би ви підтримали героя, коли б він почувався самотнім?» Це дозволить дітям не лише краще зрозуміти сюжет, але й розвивати мовлення, навчаючи їх виражати емоції та думки у словесній формі.

Креативний підхід до казки сприяє розвитку уяви та творчих здібностей дітей. У дошкільному віці діти вже здатні на створення власних версій казок, вигадування нових персонажів або змінення сюжету казки. Це дає змогу їм активно використовувати нові слова та мовні конструкції, а також розвивати творчі навички. Наприклад, після прочитання казки «Троє поросят» вихователь може запропонувати дітям придумати продовження історії або створити власну казку на основі цієї. Діти можуть самостійно придумати нових персонажів, місце дії, змінити сюжет. Така діяльність дозволяє дітям не лише розвивати мовлення, а й сприяє творчому мисленню та використанню нових мовних конструкцій [39].

Резюмуємо, педагогічні умови використання казкотерапії як засобу розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників вимагають не тільки ефективних методів і прийомів, а й уважного підходу до створення сприятливого середовища для всебічного розвитку дитини. Казка, що подається емоційно, інтерактивно та поступово, сприяє не лише мовленнєвому розвитку, але й формуванню особистості, здатної до самовираження, творчості, моральних і емоційних проявів. Тому казкотерапія є не тільки важливим інструментом розвитку мовлення, а й ефективним засобом формування гармонійної особистості дошкільника.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та розв'язання проблеми «Казкотерапія в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку». Результати теоретичного дослідження засвідчили досягнення мети, вирішення поставлених завдань і дозволили сформулювати наступні висновки:

1. У результаті дослідження наукових положень розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку було виявлено, що формування мовлення є одним із найважливіших компонентів загального розвитку дитини в ранньому віці. У процесі мовленнєвого розвитку діти не лише вчаться використовувати мову як засіб комунікації, а й розвивають когнітивні здібності, увагу, пам'ять і логічне мислення. Особливістю мовленнєвого розвитку дошкільників є активне засвоєння лексичних одиниць, синтаксичних структур і граматичних правил у взаємодії з оточенням, зокрема через гри, бесіди, імітацію і творчі діяльності.

Відповідно до наукових досліджень, мовленнєвий розвиток дошкільників відбувається через процеси узагальнення, конкретизації, збагачення словникового запасу і формування мовленнєвих навичок, що мають важливе значення для соціалізації дитини. Виявлено, що мовленнєвий розвиток є тісно пов'язаним з емоційним і психічним розвитком дитини, а також з її здатністю до сприйняття, розуміння та передачі різноманітних сенсів через мову.

2. Казкотерапія виступає ефективним інструментом для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, оскільки вона поєднує в собі елементи гри, творчості, емоційної та інтелектуальної активності. Через казки діти не лише навчаються словесному вираженню, але й поглиблюють розуміння моральних норм, етичних принципів, а також отримують можливість для самоідентифікації та розвитку особистісних якостей. Казки виступають засобом емоційного відгуку, що дозволяє дітям глибше переживати емоції персонажів, розвивати здатність до емпатії та співпереживання. Казкотерапія

значно впливає на розвиток мовлення через багатство лексичного складу, емоційну насиченість і різноманітність ситуацій, що сприяє не тільки збільшенню словникового запасу дитини, але й розширенню уявлень про навколишній світ. Цей метод дозволяє здійснювати навчання через захоплюючі історії, що стимулює бажання дитини активно включатися у процес мовленнєвого спілкування, розвиваючи як усне, так і письмове мовлення. Окрім того, використання методу казкотерапії дозволяє розвивати не лише мовленнєві навички, а й інші важливі аспекти психічного розвитку дітей, такі як здатність до співпереживання, уяви, пам'яті та уваги. Через інтерактивний підхід казкотерапія забезпечує можливість не тільки для розширення мовленнєвих навичок, а й для формування соціальних зв'язків серед дітей через спільну діяльність.

Отже, казкотерапія є багатоаспектним засобом розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників, що поєднує в собі емоційно-образну, когнітивну та соціально-моральну складові. Вона сприяє всебічному розвитку дітей, формуючи у них мовленнєву компетентність, здатність до самовираження та ефективної комунікації, що є основою успішної соціалізації та навчання в подальшому.

3. Використання казкотерапії в розвитку мовлення дошкільників має багатий арсенал форм і методів. До основних форм можна віднести індивідуальні та групові заняття, в ході яких діти слухають казки, активно обговорюють їх, відтворюють сцени через ігри та драматизацію. Методики використання казкотерапії включають діалогічні та монологічні форми мовлення, використання методів рольової гри, переказу, доповнення казок і створення власних казкових історій.

Крім того, важливими методами є методи стимулювання мовленнєвої активності через питання і завдання, спрямовані на розвиток уяви, образного мислення і вміння висловлювати свої думки. Впровадження елементів казкової терапії в повсякденну практику дошкільних закладів дозволяє дітям не тільки розвивати мовлення, а й оволодівати основами моральних норм та розумінням

соціальних ролей. Окрім того, важливою складовою казкотерапії є використання емоційно насичених казок, що дозволяють дитині прожити певні ситуації через героїв казки, отримати корисний досвід і вміння виражати свої емоції через мову.

Для ефективного впровадження казкотерапії в навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти важливо створити відповідні педагогічні умови. Перше з таких умов – це підготовка вихователів, які повинні володіти знаннями не лише в галузі педагогіки, а й в області психології, особливостей дитячого розвитку та методик використання казкотерапії. Педагоги мають бути здатними адаптувати матеріал до індивідуальних потреб і можливостей кожної дитини, використовуючи різноманітні методи та форми роботи.

Другою важливою умовою є створення сприятливого емоційного середовища, яке забезпечує вільне і невимушене спілкування дітей у процесі казкотерапевтичних занять. Таке середовище включає як матеріальні умови (ігрові та навчальні матеріали, спеціально облаштовані приміщення для проведення занять), так і психологічні (атмосфера підтримки, доброзичливості, заохочення ініціативи дітей).

Загалом, казкотерапія, будучи потужним інструментом для розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку, має бути органічно інтегрована в навчальний процес, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей. Тільки за умови відповідної підготовки педагогів, створення емоційно сприятливого середовища та використання різноманітних методів і форм роботи можна досягти значних результатів у розвитку мовлення дошкільників. Це дозволяє не лише розвивати мовлення дошкільників, а й формувати у них соціальні, емоційні та когнітивні навички, що є важливими для подальшої адаптації до шкільного навчання та повсякденного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщук А. М. Культура мовлення та виразне читання : навч.-метод. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності «Дошкільна освіта». Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2012. 134 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 01.10.24).

3. Барнич О. В. Проблема взаємозв'язку впливу казкових образів на формування уяви дитини та розвитку творчих здібностей у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Чернігівський державний педагогічний університет ім. Т. Г. Шевченка*; гол. ред. М. О. Носко. Чернігів, 2008. Вип. 56. С. 185–187.

4. Березовська Л. Дошкільна лінгводидактика : навч. посіб. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. 220 с.

5. Березовський І. Українські народні казки про тварин. Казки про тварин. Київ : Веселка, 1979. 167 с.

6. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.

7. Богуш А. М. Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини. *Дошкільне виховання*. 2013. № 7. С. 6–10.

8. Богуш А. М. Розвиток методики організації художньо-мовленнєвої діяльності у другій половині XX століття. *Наука і освіта*. 2005. № 7–8. С. 138–141.

9. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Розвиток мовлення старшого дошкільного віку. 2-ге вид., доповнене. Київ : Генеза, 2014. 160 с.

10. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А. М. Богуш. 2-ге вид., допов. Київ : Вид. Дім «Слово», 2011. 704 с.

11. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів ВНЗ факультетів дошк. освіти. Київ, 2006. 304 с.

12. Богуш А. Маліновська Н. Методика розвитку мовлення та навчання рідної мови дітей раннього і дошкільного віку : підручник для учнів педагогічних коледжів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Вид. 2-е. перер. та доповн. Київ : Вид. Дім «Слово», 2022. 344 с.

13. Бредіхіна О. А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки : метод. посіб. Нетішин : [б. в.], 2015. 85 с.

14. Бур'яновська Т. Розвиваємо зв'язне мовлення малюків. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2010. № 3. С. 24–29.

15. Веракса О. Про користь чарівної казки : психоаналітичний підхід. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2010. № 10. С. 63–68.

16. Виготський Л. С. Педагогічна психологія : Короткий курс. Київ : Працівник освіти, 1926. 348 с. URL:http://psychlib.ru/inc/absid.php?absid= 386927 (дата звернення: 01.09.24).

17. Гавриш Н. В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч. посіб. Київ : Шкільний світ, 2006. 92 с.

18. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2005. 128 с.

19. Герук М. В. Казкотерапія в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Зб. студентських наукових праць / ред. кол. : В. І. Борейко, В. В. Золяк, Ю. Г. Лотюк та ін. Рівне : РВЦ МЕГУ ім. акад. Степана Дем'янчука, 2020. Вип. 2 (14). С. 31–37.

20. Гетманська М. Казка чи казкотерапія? Виховання чи лікування? *Психолог довкілля*. 2012. № 9. С. 29–32.

21. Глухенька Л. Дидактичні матеріали для розвитку мовлення дошкільників. Київ : Просвіта, 2003. 168 с.

22. Дахбай Б. Д., Мукан А. Т. Казкотерапія, як засіб розвитку мовлення у дошкільників. 2021. URL:https://fs01.vseosvita.ua/0100fipj-da85.pdf (дата звернення: 01.09.24).

23. Державний стандарт дошкільної освіти : особливості впровадження / упоряд.: О. Г. Косенчук, І. М. Новик, О. А. Венгеловська, Л. В. Куземко. Харків : Вид.-во «Ранок», 2021. 240 с.

24. Деркач О. О. Педагогіка творчості : арт-терапія та казкотерапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця, 2003. 118 с.

25. Джемула Г. Про деякі вправи з розвитку зв'язного мовлення. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2010. № 3. С. 33–34.

26. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія : навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / упоряд. Богуш А. М. Частина І та ІІ. Київ : Вид. Дім «Слово», 2005. 720 с.

27. Дудник Н. Використання педагогічного доробку В. Сухомлинського у розвитку мовленнєвої творчості дітей. *Людинознавчі студії :* зб. наук. праць ДДПУ. Дрогобич, 2014. Вип. 29. Педагогіка, Ч. 1. С. 29–38.

28. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 423 с.

29. Жильдова О. Соціалізація дітей дошкільного віку через мовлення. Харків : Прапор, 2005. 246 с.

30. Зданевич Л. Крутій К. Сторітеллінг : мистецтво розповідання, або як зацікавити й мотивувати дітей. *Дошкільне виховання.* 2017. № 7. С. 2–5.

31. Іваненко А. Мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку. Київ : Педагогіка, 2001. 194 с.

32. Каменєва-Замараєва Т. В., Рудяк Л. В., Тимошенко Л. М. Маленьким щебетунчикам. Логопедичні завдання для занять батьків з дітьми (5–6 років). Харків : Основа, 2017. 176 с.

33. Коваленко О. М., Ємець А. А. Навчаємо дошкільників переказувати. Харків : Основа, 2018. 272 с.

34. Ковальчук О. В. Психолого-педагогічні особливості розвитку молодшого школяра як об'єкта формування гуманістичних цінностей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 11 : Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління.* 2014. Вип. 19. С. 97–103.

35. Ковтун О. В. Мовленнєва діяльність як категорія лінгводидактики. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського :* зб. наук. праць. Вип. 1–2. Одеса : ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2009. С. 103–112.

36. Козоріз С. О. Нестандартні форми роботи над казкою. *Початкове навчання та виховання.* 2004. №11. С. 4–11.

37. Коченгіна М. В. Використання художньої літератури для дітей у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу : наук.-метод. посіб. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2012. 180 с.

38. Кучеренко Ж. О. Казка як складова мов освітнього процесу. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2010. № 10. С. 59–62.

39. Ленів З. П. Казкотерапія в системі корекції мовлення та гармонізації особистості дошкільників із ТПМ. Наук.-метод. зб. / за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. Київ : Науковий світ, 2010. Вип. 10. 79 с.

40. Лещенко О. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку. Київ : Освіта, 2000. 256 с.

41. Литвиненко О. Д. Використання казкотерапії у програмі групової психокорекційної роботи. *Вісник Одеського національного університету*. Серія : Психологія. 2016. Т. 21. Вип. 1 (39). С. 116–123.

42. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Вид. Дім «Слово», 2010. 375 с.

43. Машовець М., Курнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини : моральний аспект. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2012. № 7. С. 20–24.

44. Михайленко Н. С. Педагогічні умови формування основ культурного спілкування у старших дошкільників з дорослими та однолітками. Ніжин : НДУ, 2019. 85 с.

45. Мищук Г. Казкові сюжети на уроках читання. *Педагогічний пошук*. 2005. № 2. С. 135–140.

46. Міщук В. Терапевтична казка, як новітній об’єкт видавничого втілення. *Наукові записки. Серія «Поліграфія і видавнича справа»* / за заг. ред. Д. І. Ступченко. Львів : Українська академія друкарства, 2007. 248 с.

47. Орланова Н. Методика навчання дітей творчого розповідання. Київ : Освіта, 2002. 252 с.

48. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко, О. С. Рогозянський, О. Ю. Харман, А. С. Шевчук / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.

49. Пасічник А., Бєлова В. Казка як засіб розвитку словесної творчості. *Дошкільне виховання.* 2009. № 10. С. 11–12.

50. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 152 с.

51. Попова І. Н. Діагностика розвитку образного мовлення старших дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2013. № 3. С. 22–28.

52. Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text (дата звернення: 01.10.24).

53. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII. Дата оновлення 24.06.2020. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 09.10.2024).

54. Пропп В. Морфологія чарівної казки / упоряд. : С. Пропп. Вид.-во : Азбука, Серія : Азбука-Класика. Non-Fiction. 256 с.

55. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.

56. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2015. Вип ІІ. С. 268–271.

57. Смольникова Г. Вчимо дітей спілкуватися. *Дошкільне виховання.* 2004. № 9. С. 14–19.

58. Сухомлинський В. О. Кімната казки. Вибрані твори : в 5 т./ редкол. : О. Г. Дзеверін, М. М. Грищенко, С. П. Заволока та ін. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. С. 176–185.

59. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори в 5-и томах. Київ : Рад. школа, 1997. Т. 3. 670 с.

60. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : у 2 т. Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки. Київ : Рад. школа, 1983. 488 с.

61. Федорова М. А. Дошкільна лінгводидактика : навч. посіб. Житомир : Вид-во ФОП Левковець, 2022. 313 с.

62. Фесюкова Л. Б. Виховання казкою. Харків, 1996. 126 с.

63. Франко І. Галицькі народні казки. *Етнографічний збірник.* Львів, 1895. Т. І. С. 1–3.

64. Хараджи М. В. Казкотерапія як один з методів корекційно-розвивальної роботи. *Інноваційні арт-терапевтичні технології* : зб. статей І Всеукр. наук. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2019. С. 56–61.

65. Чулкова Г. Методика навчання діалогічного мовлення. Київ : Академія, 2004. 344 с.

66. Чупахіна С. В. Проблема оцінювання навчальних досягнень дітей 6–7 річного віку у закладах освіти України (друга половина ХХ поч. ХХІ ст.) : автореф. …. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. 19 с.

67. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2003. 321 с.

68. Яничев П. І. Психологічна інтерпретація деяких функцій чарівної казки. *Журнал практичного психолога.* 1998. № 5. С. 18–21.

69. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова, Н. В. Гавриш та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Особливості казок про тварин

1. Головні герої – тварини, які зображені:

– алегорично (є носіями людських рис і якостей). І. Франко «Говорячи ніби про звірів, вона однією бровою підморгує на людей, немов дає їм знати: – «Та чого ви, братчики, сміється? Адже це не про бідних баранів, Вовків та Ослів мова, а про вас самих з глухотою, з вашим лінивством, з вашою зухвалістю, з усіма вашими звірячими примхами та забаганками. Адже ж я навмисне даю їм ваші рухи, ваші думки, ваші слова, щоб ви якнайкраще зрозуміли – не їх, а себе самих!» або умовно (звірі «думають», «розмовляють» тощо);

– реально (особливості поведінки, зовнішній вигляд, умови життя); мають усталені характеристики (ведмідь – незграбний; заєць – боягуз; вовк – хижий; лисиця – хитра).

2. Емоційна насиченість образів. Однією з характерних рис казок про тварин є надзвичайно яскраве емоційне забарвлення образів. Тварини, як правило, наділяються антропоморфними рисами – вони здатні не тільки до фізичної діяльності, але й до вираження емоцій, переживань, думок. Такі казки створюють емоційно насичену атмосферу, що стимулює розвиток емоційного інтелекту дитини та формує її здатність до емпатії. Наприклад, образи тварин часто зображуються як символи певних рис характеру: лисиця може бути хитрою та обачною, ведмідь – сильним і добрим, а заєць – боягузливим, але спритним.

Класичним прикладом емоційної насиченості є казка «Лисичка та журавель», де лисиця намагається обдурити журавля, і її хитрощі викликають у

читача почуття зловтіхи та невдоволення, а мудрість журавля – захоплення. Тварини тут виступають як носії певних моральних якостей, через які дітям надається урок про важливість чесності та взаємоповаги.

Емоційний розвиток через казкові образи. У казках для дошкільнят тварини часто уособлюють певні емоційні стани, що дозволяє дітям через сприйняття цих образів співвідносити свої власні почуття з відображеними в сюжетах. Так, наприклад, образ вовка в казках може викликати у дитини страх, але через подальші події, де вовк стає зрозумілим або перемагається, дитина навчається долати свої емоційні бар'єри.

Одним із прикладом цього є казка «Троє поросят», де поросята, налякані вовком, проходять через численні випробування. І хоча образ вовка викликає тривогу, врешті-решт поросята долають свій страх і стають більш сміливими і рішучими.

Психологічна функція емоційної насиченості. Емоційна насиченість образів в казках про тварин також допомагає дітям зрозуміти складні моральні ситуації. Тварини, які переживають певні труднощі, в результаті знаходять вихід із ситуації, що дає дитині можливість зрозуміти важливість розв'язування проблем і взаємодії з іншими. Тварини в таких казках можуть бути як позитивними, так і негативними персонажами, що сприяє розвитку у дітей розуміння добра і зла, а також моральних орієнтирів.

Таким чином, казки про тварин для дітей дошкільного віку є потужним інструментом для розвитку емоційної сфери, формування уявлень про світ і моральних орієнтирів через емоційно насичені образи, які дозволяють дітям не лише отримувати естетичне задоволення, але й осмислювати важливі життєві уроки.

3. Герої чітко поділяються на позитивних і негативних: вороги – хижі дикі звірі (у казці «Колобок» – лисичка, «Вовк і семеро козенят» – вовк), а домашні тварини, які допомагали людині вижити, змальовані у казках добрими, вдячними, вони завжди прийдуть на допомогу.

4. Соціальна спрямованість (позитивні – алегоричні образи простих

людей; негативні – алегоричні образи багатих людей). У казках образи простих людей часто асоціюються з позитивними якостями, що сприяють розвитку мовлення, оскільки ці персонажі втілюють моральні цінності, які важливі для соціалізації дитини. Вони є прикладами того, як важливі чесність, доброта, працьовитість і взаємодопомога. Через ці образи діти вчаться виражати свої думки про те, що є добрим або поганим, і вчаться описувати характери персонажів, застосовуючи відповідну лексику. Наприклад, казка «Колобок» – тут образ Колобка як простого персонажа, який утілює легкість, але й риси, що здобуваються завдяки природній винахідливості та допитливості. Це дає дітям можливість розвивати мовленнєві навички через опис персонажа, його вчинків, а також через порівняння різних типів героїв у казці. Крім того, цей процес допомагає дітям практикувати активне слухання та розуміння змісту через діалоги, що в свою чергу сприяє формуванню навичок усного мовлення. Казка стимулює використання розширеного словникового запасу, оскільки діти можуть обговорювати, чому Колобок втілює образ простого героя, який змагається з труднощами, і чому його вирішення певних проблем можуть бути сприйняті як позитивні. Таким чином у дітей розвивається здатність до класифікації та оцінки.

5. Перемагає позитивний герой – це є вираженням народного оптимізму. Казки, в яких позитивний герой перемагає завдяки своїм моральним якостям, сприяють розвитку мовлення у кількох аспектах: розширення словникового запасу, формування здатності до опису вчинків і мотивів персонажів, а також здатності до вираження емоцій та оцінок. Діти через подібні казки не тільки знайомляться з важливими поняттями, а й мають змогу використовувати їх у повсякденному спілкуванні. Наприклад, казка «Ріпка» – це класичний фольклорний твір, де прості персонажі, такі як дід, баба, онук, пес і кіт, об’єднуються для того, щоб витягнути ріпку з землі. Хоча всі персонажі мають різний вік та сили, завдяки спільним зусиллям і взаємодопомозі вони досягають успіху. Позитивний результат досягається через єдність і співпрацю, що також відображає народний оптимізм: всі труднощі можуть бути подолані, якщо люди

працюють разом.

У цьому випадку дитина вчиться описувати процеси співпраці та командної роботи, що включає такі лексичні одиниці, як «разом», «допомога», «успіх». Крім того, це сприяє розвитку мовлення через використання конструкцій для опису причинно-наслідкових зв'язків: «через те що...», «завдяки цьому...». Казка також стимулює дітей до практики вживання множини та різних форм дієслів, що розвиває їх граматичні навички.

6. Будова (композиція):

– невеликі за обсягом;

– переважають діалоги;

– повторюються розмовні й пісенні формули;

– традиційні зачини та кінцівки.

7. Увага зосереджується не стільки на характерах героїв, скільки на подіях, вчинках, ситуаціях. Уже в першій казці, яку чує дитина, і здається, такій простій та невибагливій «Курочка ряба» можна віднайти глибокий зміст. Дід та баба, наче уособлення перших людей на землі, а яйце – те з чого виник світ, тобто з яйця. І необережний рух метушливої мишки, яка виступає як символ людської метушні, розбиває цілісність нашого середовища, є причиною руйнації єдності людини з навколишнім світом. «Рукавичка». Що допомогло звірям вміститися у маленькій рукавичці? Взаємоповага, приязнь, дружба. Побудова на діалозі, звуконаслідуванні, епітеті, прикладі (мишка-шкряботушка, зайчик-побігайчик), повтори наростаючі (градація). Напевно жодна дитина не ставила під сумнів існування чарівної дідової рукавички із казки «Рукавичка», чи то чарівного діда в рукавичку якого стільки усяких звірят поміщалось. Але й тут існує глибокий зміст та мораль. Можливо, рукавичка є тим нашим світом, у якому ми співіснуємо з іншими світами, тваринним, рослинним і тощо. І повинні усі поміщатись і лагодити між собою. «Зимівля тварин» – засуджує підступність і лінощі деяких тварин, що хотіли скористатися чужою працею, вдалися до погроз. Та коли тварини об'єдналися, то вони стали великою силою, їм нічого не було страшно. «Котик і Півник» – дружба та взаємодопомога, ряд

пісенних вставок, фольклорних епітетів (крутії гори, бистрії води та ін.). Ритмічно побудовані фрази, багато пестливих слів. «Пан Коцький» – алегорія соціального характеру. Дотепність, гумор. Багато цікавих деталей з життя тварин.

Додаток Б

Особливості соціально-побутових казок

Соціально-побутові казки становлять собою найбільш численну й важливу частину українського казкового епосу:

1. Реальне зображення життя, типових відносин у класовому суспільстві (дія в реальних умовах, герої – звичайні люди).

2. Основні теми побутових народних казок:

– суд правди над кривдою – мрія знедоленого народу;

– любов до рідної землі;

– змалювання людських характерів (дуже часто бідний чоловік – розумний та кмітливий, панич – невіглас; позитивні герої – селяни, наймити, юнаки і дівчата. Моральна перевага їх);

– тема праці – протиставлення працьовитої людини ледачій;

– «хліб і золото» – засуджували жадібність до наживи та показували, що для людини хліб є набагато дорожчим за будь-які гроші.

3. Соціальна загостреність, тому багато сатири (висміюються пороки панів, царів, купців, попів, суддів, чиновників).

4. Оптимістичний зміст: перемагає завжди бідний. Не за допомогою чудес, а своїм розумом, хитрістю, моральними якостями (впевненість народу у торжестві справедливості).

5. Часто зустрічаються уособлені образи Правди, Щастя, Горя, Кривди.

6. Деякі казки розкривають тільки стосунки у межах родини.

7. Композиція нескладна: традиційні зачини, кінцівки, але є не завжди.

8. Художні особливості:

– однолінійність характерів. Однолінійність характерів у соціально-побутових казках є однією з основних художніх ознак. Вона полягає в тому, що персонажі казок часто мають чітко виражені риси характеру, які не змінюються впродовж усієї історії. Це дозволяє дітям швидко впізнавати героїв, а також зрозуміти моральні уроки, що передаються через їхні вчинки. Завдяки цьому

діти вчаться виражати свої думки про певні типи людей і ситуацій, розвиваючи словниковий запас і мовленнєву точність. Наприклад, казка «Колобок». У цій казці всі персонажі мають чітко виражені риси: Колобок – безтурботний і самовпевнений, а тварини, які зустрічаються на його шляху (зайчисько, лисиця, вовк), також мають однозначні характери – жадібність, хитрість і бажання спожити Колобка. Така однолінійність дозволяє дітям легко усвідомити мораль казки і використовувати у мовленні відповідні лексичні одиниці для опису цих рис. Відсутність складності в характерах персонажів спрощує їх опис, що сприяє розвитку мовлення дітей: вони вчаться використовувати прикметники, що відображають риси характеру («хитрий», «жадібний», «безтурботний»). Окрім того, така структура допомагає малюкам швидко освоювати поняття про добро та зло, правильно використовувати оцінні слова в контексті.

– гіперболізація окремих рис характерів чи ситуацій. Гіперболізація є важливим художнім прийомом, який дозволяє перебільшувати риси характерів або ситуацій для досягнення виразності та комічного ефекту. Цей прийом стимулює розвиток мовлення дітей, адже він сприяє використанню надмірних порівнянь, метафор і символічних виразів. Наприклад, казка «Ріпка». У цьому творі ситуація, коли персонажі намагаються витягнути ріпку, гіперболізується: кожен новий персонаж додається до процесу, і ця гіперболізація створює комічний ефект від перегріву ситуації. Водночас це дозволяє дітям вивчати розширений лексичний запас для опису масштабних ситуацій («всі разом», «вже не можуть дістати», «все більше і більше»). Гіперболізація сприяє розвитку мовлення, адже діти вчаться створювати виразні описи, використовуючи слова, які вказують на зростання, збільшення або надмірність, такі як «найбільший», «величезний», «неймовірно тяжкий». Цей прийом також розвиває вміння дітям застосовувати фрази та порівняння, що є корисним для мовної практики.

– комічні ситуації. Комічні ситуації – це ще одна важлива особливість соціально-побутових казок. Вони виникають, коли ситуація або поведінка персонажів є абсурдною або невідповідною нормам, що викликає у дітей сміх і

позитивні емоції. Комічні моменти сприяють не лише розвитку мовлення, але й емоційній реакції дітей, стимулюючи їх виражати свої враження за допомогою різноманітних виразів. Наприклад, казка «Коза-дереза». У цій казці використано багато комічних ситуацій, наприклад, коли Коза з різними тваринами веде смішні діалоги, поводиться дуже незалежно і не слухається інших. Вона не дотримується соціальних норм і приймає абсурдні рішення, що створює комічний ефект. Комічні ситуації сприяють розвитку мовлення дітей через активне використання виразів, які вказують на комічний характер ситуації, наприклад: «смішно», «дивно», «незвичайно». Крім того, дітям стає легше вивчати діалоги і відповідні реакції, що сприяє кращому засвоєнню комунікативних моделей у реальному житті.

– гострі та дотепні вислови. Гострі та дотепні вислови, характерні для соціально-побутових казок, є важливою частиною мовної практики дітей. Ці вислови можуть бути спрямовані на висміювання негативних якостей персонажів або на висловлення мудрих життєвих уроків у легкій, доступній формі. Наприклад, казка «Лисичка-сестричка і Вовк-панібрат». Лисичка часто використовує дотепні вислови та хитрощі, щоб обдурити вовка, і її словесні маніпуляції є гострими та влучними. Це допомагає дітям розвивати мовленнєву вправність, вчити їх вживати дотепні вислови для того, щоб створювати цікаві та яскраві діалоги. Завдяки таким висловам діти вчаться формулювати короткі та влучні репліки, розвивають здатність до вираження думок у вигляді емоційно забарвлених висловів, а також використовують різні типи мовних конструкцій, що збагачує їхній лексичний запас.

Додаток В

Особливості фантастичних казок

Особливу роль у казкотерапії відіграють фантастичні казки, які володіють специфічними характеристиками, що сприяють розвитку творчого мислення, уяви та мовлення дитини. Фантастичні казки – це твори, що містять елементи, які не відповідають законам реального світу, а відбуваються в уявному або чудесному просторі, де можливе співіснування чарівних істот, магічних предметів і подій, які неможливі в реальному житті. Однак у цих казках завжди є певні закони та правила, які дотримуються всіх персонажів. Для дошкільнят такі казки мають особливе значення, оскільки вони стимулюють розвиток мовлення через створення особливих ситуацій і образів, що є водночас і цікавими, і виховними.

В них відбилися мрії й прагнення простих людей: як використати сили природи для потреб і блага людей, як зробити життя їх хорошим і красивим:

1. Різноманітність сюжетів (казки про перетворення (трансформація); казки про пригоди та подорожі; казки про добрих і злих персонажів; казки про незвичайних героїв).

2. Боротьба за правду, справедливість – основна ідея казок. Це відбиває мрії народу про краще життя.

3. Здатність героїв активно боротися проти зла та перемагати його. Оптимізм казок.

4. Втілення в героях кращих рис людини (чимало образів мудрих, вродливих жінок).

5. Яскраві картини побуту, національного колориту.

6. Ліричність казок.

7. Фантастика: чудові перетворення, наявність предметів чарівних або тварин – помічників, що мають чарівну силу.

8. Втіленням злої сили виступає багатоголовий змій, фантастичні істоти.

9. Композиція: зачини, кінцівки, повтори, шаблонні діалоги, описи

пейзажні тут вже є.

10. За обсягом більші, ніж про тварин та соціально-побутові, увага в них зосереджена на подіях і сутичках персонажів, картини швидко змінюються [15].

Різноманітність сюжетів фантастичних казок відкриває безліч можливостей для використання казкотерапії в розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку. Завдяки таким казкам діти можуть розвивати свою уяву, словниковий запас, а також мовленнєву виразність через опис фантастичних подій, чудесних персонажів, магічних предметів і ситуацій. Використання таких казок у процесі терапії сприяє емоційному розвитку, розвитку комунікативних навичок та навичок творчого самовираження дітей.

Додаток Г

Прикладів тематичних розважальних занять

Задля успішної реалізації казкотерапії в закладах дошкільної освіти важливим є використання тематичних розважальних занять, які поєднують в собі навчальні і терапевтичні елементи, створюючи сприятливу атмосферу для розвитку мовленнєвих і соціальних навичок дітей. Вони повинні бути інтерактивними, захоплюючими та сприяти розвитку уяви, емоційної чутливості та комунікації серед дітей.

Приклади тематичних розважальних занять, які можна використовувати для роботи з казками в закладах дошкільної освіти:

1. **«Казкова мозаїка»** – діти разом з вихователем складають сюжети з різних казок, комбінуючи персонажів і події. Це заняття сприяє розвитку креативності, уяви та навичок групової роботи.

2. **«Подорож до Країни чудес»** – захід, на якому діти «відвідують» різні казкові країни та знайомляться з героями, виконуючи різноманітні завдання: відгадування загадок, виконання рухових ігор, танців.

3. **«Казковий ярмарок»** – діти «торгуються» казковими предметами (наприклад, чарівними паличками, ковдрами з казок), вчаться бути уважними до деталей, аналізують казкові об’єкти і виконують завдання, пов’язані з ними.

4. **«Чарівний ліс»** – заняття, яке передбачає «подорож» у ліс казкових істот. Діти разом із вихователем шукають відгадки на загадки від казкових лісових героїв, виконують ігри та завдання на розвиток пам’яті та уваги.

5. **«Мандрівка у світ народних казок»** – діти подорожують по різних країнах світу, де кожна країна представляє свою народну казку. Під час цього заходу вони вчаться розпізнавати різні стилі казок та їхні особливості.

6. **«У пошуках загубленого скарбу»** – діти стають шукачами скарбів, відгадуючи завдання та виконуючи вправи, пов’язані з казковими сюжетами.

Скарб може бути символічним, наприклад, знаннями або казковими істотами, що з’являються в процесі гри.

7. «Казкова переправа» – діти разом із вихователем долають різні «перешкоди», використовуючи знання про казкових героїв. Під час цього заходу вони можуть виконувати завдання на увагу, швидкість і спритність, наприклад, «переправляючись» через «річку» або «гора», допомагаючи казковим персонажам.

8. «Казкова школа» – заняття, під час якого діти «навчаються» у казкових персонажів, виконуючи різні освітні завдання, що сприяють розвитку логічного мислення та мовлення, наприклад, визначати головних героїв казок або відгадувати, чим закінчується той чи інший сюжет.

9. «В гостях у Баби-Яги» – заняття, де діти подорожують до хатинки Баби-Яги, де виконують завдання на розвитку мовлення, пам’яті та уяви, а також спільно «допомагають» казковим персонажам вирішувати їхні проблеми.

10. «Звірі у казці» – захід, присвячений персонажам звіриного епосу. Діти знайомляться з тваринами-героями казок, розігрують сцени, виконують рольові ігри, де кожен може стати «героєм» звіриного епосу.